

Birgit Pfeifer

WAARDEREN VERSCHILLEN

Practoraat
Verschillen
Waarderen

Verschillen

Waarderen

Birgit

Pfeifer

april

2019

6	Voorwoord
12	Het Practoraat 'Verschillen Waarden'
18	Birgit Pfeifer over 'Verschillen Waarden'
30	Verhalen
32	— Ruard Ganzevoort
42	— Wilco Berenschot
54	— Nabil Sahhar
64	— Demi Lopez Swinkels
76	Nawoord
78	Colofon

Voorwoord

— Practoraat 'Verschillen Waarden'

Dit boekje is verschenen ter gelegenheid van de practorale rede van dr. Birgit Pfeifer op 4 april 2019. Tijdens deze plechtigheid heeft zij haar nieuwe ambt als practor 'Verschillen Waarden' van de Federatie Christelijk MBO officieel aanvaard.

Het fenomeen practoraat is nog niet voor iedereen bekend, zeker buiten het mbo. Een practoraat is een expertisecentrum in het mbo rondom een maatschappelijk relevant thema en heeft de opdracht om bij te dragen aan inhoudelijke vernieuwing van het onderwijs. Dat gebeurt onder leiding van een practor en door middel van praktijkgericht onderzoek, scholing van onderwijsprofessionals, gerichte onderwijsinterventies en beleidsadvisering.

Het practoraat 'Verschillen Waarden' houdt zich bezig met het onbevooroordeeld omgaan met diversiteit in al haar vormen en het tegengaan van polarisering en radicalisering. Dit thema raakt aan burgerschap, persoonsvorming en identiteitsontwikkeling. Het practoraat wil inspireren en raken, en uitnodigen om te experimenteren zonder bang te zijn om te falen. Het wil stimuleren om 'out of the box' en buiten de hokjes te denken en om verbinding te maken tussen (groepen) mensen door studenten en docenten te stimuleren tot empathie en compassie.

Het practoraat werkt daarbij vanuit een morele definitie van burgerschap. In lijn met Biesta (2013) koppelt het practoraat

'Verschillen Waarden' moreel burgerschap aan het ontwikkelen van een verantwoordelijkheidsgevoel voor het welzijn van de medemens, de wereld en alles wat daarop leeft. Dit kan ook leiden tot burgerlijk ongehoorzaamheid. Een mooi voorbeeld is Greta Thunberg, een vijftienjarige schooliere uit Zweden, die niet naar school ging om tegen klimaatverandering te demonstreren. Meer dan tienduizend Nederlandse jongeren hebben haar voorbeeld gevolgd op 7 februari 2019.

— Het boekje 'Verschillen Waarden'

Empathie of compassie leer je niet doordat iemand je uitlegt hoe belangrijk dat is, noch door het lezen van *Empathie voor dummies*. Wil je je leren inleven in een ander, ook al is of denkt hij heel anders dan jij, dan betekent dit dat je die ander eerst moet ontmoeten. Je moet je willen en kunnen laten raken door zijn verhaal en moet ook zelf bereid en in staat zijn je eigen verhaal te delen. Persoonlijke verhalen en ontmoeting spelen dan ook een grote rol, zowel in het onderzoeksprogramma en de gekozen onderzoeksinstrumenten als in alle andere activiteiten van het practoraat. Daarom geeft dit boekje vooral persoonlijke verhalen van mensen en verhalen uit de praktijk weer, die als voorbeeld en inspiratie bedoeld zijn.

Ook de vormgeving van het boekje is bedoeld om iedereen uit te nodigen de dingen die op het eerste gezicht wellicht vreemd en anders lijken, beter te bekijken en op waarde te schatten.

We hebben niet alleen een theologie van het gemeenschappelijke nodig maar ook een theologie van het verschil. Die moet duidelijk maken (...) dat God van ons vraagt om de vrijheid en waardigheid te respecteren van degenen die niet zijn zoals wij.

— Jonathan Sachs

— De practor

Birgit Pfeifer is in 1965 geboren in Graz, Oostenrijk. Haar kinderjaren heeft ze in Leibnitz doorgebracht, een gebied dat ook de 'steirische Toskana' wordt genoemd vanwege de wijnbouw, het klimaat en het fantastische heuvellandschap. Na de basisschool ging ze naar het Gymnasium in St. Veit a.d. Glan. De bovenbouw en eindexamen deed ze 1983 op het Musikgymnasium in Althofen (Karinthië, in de buurt van de Wörthersee). Vanaf haar dertiende volgde ze na schooltijd de opleiding voor koördirigent. Op haar zestiende was ze de jongste koördirigente van Oostenrijk. Koördirigent zijn is nog steeds een hobby van haar. Zij leidt al twintig jaar het gemengd koor Decibel in Hattem.

Na het gymnasium ging ze studeren aan de Karl Franzens Universiteit in Graz. Van 1983 tot 1987 studeerde ze theologie. Haar tweede studierichting was germanistiek. Ze wilde aanvankelijk het onderwijs in maar een baan als docent was in die tijd in Oostenrijk niet te vinden.

Na haar studie werkte ze daarom eerst een aantal jaren bij Radio Trans Alpin als redacteur en presentator, en later werd ze persvoorlichter van de gemeente Innsbruck. In 1993 verhuisde zij naar Nederland, naar Kampen. Zij werd verliefd op deze oude Hanzestad en besloot daar voor altijd te blijven. Omdat haar Neder-

lands niet toereikend was voor de journalistiek, de radio of de voorlichting besloot ze haar oorspronkelijk plan, namelijk in het onderwijs te werken, op te pakken.

In 1995 behaalde ze de tweedegraads lesbevoegdheid Duits aan de Hogeschool Utrecht. Vervolgens studeerde ze Duitse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam; ze studeerde af in 2001. In 2003 behaalde ze de eerstegraads lesbevoegdheid Duits (Hogeschool Utrecht). Ze werkte als docent Duits op verschillende scholen in het (v)mbo, havo en vwo. In 2003 kwam ze als lerarenopleider Duits en later als hoofddocent curriculum bij de lerarenopleiding van Windesheim te werken. Naast haar werk bleef ze altijd studeren. Onder andere voltooide ze een supervisorenopleiding en een opleiding veranderingmanagement bij de Stichting Interacademiale Opleiding Organisatiekunde in Utrecht (SIOO).

In 2017 promoveerde ze bij prof. dr. Ruard Ganzevoort (Vrije Universiteit, faculteit godgeleerdheid). Titel van haar proefschrift is *School shootings: existential concerns and implicit religion*. Meer over haar vind je op www.pfeiferbirgit.com.

— **De Federatie
Christelijk MBO**

Bij de Federatie Christelijk MBO zijn acht instellingen aangesloten: Albeda College, Alfa-College, Cibap, Landstede, MBO Utrecht, ROC A12, ROC Friese Poort en ROC Menso Alting. De Federatie Christelijk MBO ziet inclusief christelijk beroepsonderwijs als haar roeping. Het christelijk mbo leeft volgens de Federatie vanuit een droom voor een betere wereld en samenleving waaraan jongeren met een beroepsopleiding hun beroepsmatige en persoonlijke bijdrage mogen en kunnen leveren. De Federatie heeft deze droom vertaald naar een visie op goed middelbaar beroepsonderwijs, die is beschreven in een Kwaliteitskompas.

Kwaliteitskompas

Het onderwijs dat de christelijke mbo-instellingen van de Federatie voorstaan, is onderwijs dat voldoet aan de tien punten van het Kwaliteitskompas van de Federatie. Dat is onderwijs dat:

1. persoonlijke ontwikkeling stimuleert en socialiseert in goede beroepsuitoefening
2. persoonlijke kwaliteiten en talenten vermeerderd en beroepskennis en –vaardigheden aanleert
3. zelfvertrouwen, sociaal vermogen en maatschappelijke openheid van mensen vergroot
4. mensen doet samenwerken en dialogiseren in de context van beroep en samenleving
5. ruimte biedt voor zowel innovatie, dynamiek en creativiteit als reflectie, rust en traditie
6. om leert gaan met ervaringen van succes en falen, van tegoeed en tekort, van geluk en pech, van vreugde en verdriet, van zin en betekenisloosheid, in beroep, maatschappij en persoonlijk leven
7. het onderlinge gesprek stimuleert over authentieke ervaringen, inspiratiebronnen, keuzes en visies in beroepsmatig, beroepsethisch, maatschappelijk en levensbeschouwelijk perspectief

8. open oriënteert op een christelijke mens- en levensvisie, christelijke waarden en godsbeleving
9. ontmoeting voorstaat tussen alle mensen, hoe verschillend hun herkomst en identiteit ook is op cultureel, maatschappelijk, persoonlijk, politiek en religieus gebied
10. inspireert te dromen van en te werken aan een humane, solidaire en duurzame wereld, waarin alle mensen leven met respect, aandacht, inzet en verantwoordelijkheid voor elkaar en de aarde.

Ten behoeve van de leesbaarheid, is in dit boekje in veel gevallen bij verwijzing naar personen gekozen voor het gebruik van ‘hij’. Het spreekt voor ons vanzelf dat hier ook ‘zij’ gelezen kan worden.

Het Practoraat 'Verschillen Waarderen'

— Verschillen waarderen

In het Kwaliteitskompas staat dat de Federatie Christelijk MBO met haar onderwijs studenten wil inspireren te dromen van en te werken aan een humane, solidaire en duurzame wereld, waarin alle mensen leven met respect, aandacht, inzet en verantwoordelijkheid voor elkaar en de aarde. Hoe mooi zijn deze idealen en tegelijkertijd hoe ingewikkeld is het om deze in praktijk te brengen.

Het practoraat wil handen en voeten geven aan deze dromen en idealen door ontmoeting aan te gaan met de ander, hoe anders hij ook mag zijn. Verschillend zijn kan ook betekenen: conflict en elkaar niet begrijpen. Willen we de ander op waarde leren schatten, dan moeten we bij onszelf beginnen. Pas als je jezelf goed kent, kun jij het verschil met de ander op waarde

schatten. Als je jezelf kent, of stevig in je schoenen staat, kun je ook stevig staan als je met botsende waarden of overtuigingen te maken krijgt. Verschillen waarderen betekent dus niet dat je altijd het conflict of de wrijving uit de weg gaat. Jij kunt de mening van een ander met volle overtuiging en al je argumenten bestrijden, zolang je de ander in zijn waarde laat. Dit is in onze huidige tijd belangrijker dan ooit. We leven in een wereld waar verschillen helaas vaak leiden tot verbaal of zelfs fysiek geweld. Niet de mening van de ander wordt bestreden maar zijn identiteit wordt aangevallen. Het gaat dan niet meer om "Jij hebt niet gelijk", maar om "Jij bent niet oké". Mensen schelden elkaar in het openbaar uit en uiten vooral veel boosheid. Want wie boos is op een ander maakt de ander gemakkelijk tot zondebok. Je kunt de

zondebok alle schuld geven en je hoeft dan niet meer kritisch naar jezelf te kijken.

Als antropologen over tweehonderd jaar naar onze samenleving kijken, dan zullen ze vaststellen dat we in een uitgesproken ik-cultuur hebben geleefd. Onze politiek gaat over individuele rechten, ons onderwijs gaat over het ontwikkelen van individuele talenten, onze religie gaat over de persoonlijke relatie met God, onze moraal gaat over trouw zijn aan onszelf en op Facebook laten we selfies zien uit ons persoonlijk leven. We creëren onze eigen werkelijkheid, we zoeken naar nieuws dat ons eigen gelijk bevestigt, we beschermen onze 'identiteit', ook al weten we niet precies te verwoorden wat onze identiteit eigenlijk is. Je hebt verhalen en ervaringen nodig over wie we zijn, want die vormen onze 'identiteit', onze wortels. Met stevige wortels staan we open voor het idee dat we allemaal iets unieks kunnen bijdragen aan deze wereld.

The people not like us are just people like us. Hoe kan deze gedachte een leerdoel in het (christelijk) mbo worden? Niet alleen voor studenten maar ook voor onderwijsprofessionals? Het betekent om te beginnen dat we leren om bereid te zijn om ons door de ander te laten verrassen, om ons open te stellen voor andermans verhalen. Voor de onderwijsprofessional betekent dit, dat hij moet leren om oprecht te luisteren naar hoe jongeren de samenleving en hun rol daarin zien. Het is belangrijk

dat er ruimte is voor jongeren om met hun idealen en opvattingen ergens terecht te kunnen. Jongeren hebben behoefte aan betekenisgeving. De kunst is om jongeren mee te laten denken en hen te helpen de samenleving beter te maken. Het onderwijs moet jongeren laten werken aan grote maatschappelijke thema's zoals gelijkwaardigheid (Pfeifer, 2018). De onderwijsprofessional die jongeren daarin begeleidt, reflecteert dus op zijn eigen opvattingen en waarden over deze vraagstukken, persoonlijk én in schoolverband. Op school moet ruimte zijn voor verschillen en voor oprechte aandacht voor de 'ander', voor gedeelde waarden, voor weten waar je zelf staat en voor reflecteren op de professionele identiteit.

Het practoraat 'Verschillen Waarderen' ondersteunt docenten en bestuursleden van de Federatie Christelijk MBO bij deze opdracht. Het practoraat heeft meerdere functies: een verbindende functie, een onderzoeksfunctie, een professionaliseringsfunctie en een adviesfunctie. De middelen die het practoraat inzet zijn onderzoek, ontmoeting en inspiratie. Het practoraat staat midden in het mbo.

M bo
O nderzoek
O ntmoeting
I nspiratie

#zoM00Iishetmbo

Het practoraat wil dat onderwijsprofessionals ondanks de grillige praktijk niet puur gericht zijn op snelle antwoorden en oplossingen, maar zich ook bezig houden met onderliggende vraagstukken en dilemma's.

— Onderzoek

Het oprecht aandacht hebben voor de ander is ook verwerkt in de manier waarop het practoraat onderzoek doet. Uitgangspunt van onderzoek zijn de verhalen uit de onderwijspraktijk in het mbo en wat we daarvan kunnen leren. Het practoraat ziet onderzoek als het spel van het zoeken naar verhalen. Het wil kennis verkrijgen 'door

de ogen van de ander'. Dit is, zoals Jonker (2000) stelt, de grondhouding van kwalitatief onderzoek.¹ Onderzoeksinstrumenten van kwalitatief onderzoek, zoals interviews, passen goed bij het thema 'oprechte interesse in de ander'. Dat is belangrijk als het gaat om verschillen waarderen. Het practoraat wil mbo-onderwijsprofes-

¹ Dit in tegenstelling tot kwantitatief onderzoek, dat volgens Jonker gebaseerd is op het idee dat kennis van de werkelijkheid alleen verkregen wordt 'door de ogen van de onderzoeker'.

sionals verleiden om onderzoek te doen samen met de practor. Het doel is om het routinematige gedrag en de focus op snelle oplossingen om te buigen naar duurzaam handelen. Het practoraat wil dat onderwijsprofessionals ondanks de grillige praktijk niet puur gericht zijn op snelle antwoorden en oplossingen, maar zich ook bezig houden met onderliggende vraagstukken en dilemma's. En dat ze samen met anderen op zoek gaan naar welke vraagstukken dat zijn en hoe ze met deze kunnen omgaan. Het ontwikkelen van een onderzoekende houding en het samen doen van onderzoek vraagt echter tijd. Het betekent soms achterover leunen, nadenken, dromen, lezen en gesprekken voeren. Voor bestuurders betekent dit dat ze lef moeten tonen en hun mensen moeten faciliteren om in alle rust antwoorden voor complexe vraagstukken te bedenken ter verbetering van de praktijk.

Antwoorden en aanbevelingen die uit het onderzoek van het practoraat 'Verschillen Waarderen' voortvloeien deelt het practoraat graag met iedereen. Bij het delen van kennis uit onderzoek denken veel mensen traditioneel aan wetenschappelijke publicaties. Bij beroepsonderwijs en praktijkgericht onderzoek passen eerder publicaties in vakbladen en nieuwsmedia, filmpjes, workshops enzovoort. Dankzij internet is dit gemakkelijk te realiseren en op onze website www.verschillenwaarderen.nl zullen we regelmatig van ons laten horen. In de startfase van het onderzoekspro-

gramma is het practoraat op zoek gegaan naar goede voorbeelden van verschillen waarderen uit de praktijk. Onderwijsprofessionals zijn op eigen praktijk bevraagd: Wat heeft gewerkt? Wat deed je? Waarom is dit voor jou een succesverhaal? Enzovoort. De succesfactoren, die uit inventariserend onderzoek zijn geïdentificeerd, werden aangevuld met en tegen het licht gehouden van theoretische kennis. Het onderzoek (dat op moment van het schrijven van deze publicatie nog loopt) werd door en met mbo-docenten en studenten van hbo-lerarenopleidingen uitgevoerd en de resultaten zullen worden gedeeld met alle betrokkenen. Tijdens de practorale rede van 4 april 2019 werden de eerste resultaten gepresenteerd. Het ontwikkelen van kant-en-klaar lesmateriaal is daarbij geen doel, omdat elke school, elke klas, verschillend is. Maar vanuit de succesfactoren komen er concrete ontwerptips voor materiaal of interventies, zodat de docent die in zijn eigen context kan toepassen. Ook hierin gaat het om verschillen waarderen.

Het doel is tot slot om met het onderzoek dichtbij de praktijk te blijven en alle resultaten toepasbaar te vertalen. Er wordt actief samengewerkt met andere mbo-practoraten en met hbo-lectoraten. Het onderzoek wordt laagdrempelig gehouden door onderzoeksinstrumenten te ontwikkelen en te valideren, die een docent, ook zonder onderzoekservaring, kan gebruiken voor onderzoek. Het samen op zoek gaan naar verhalen en op basis van de concrete

werkpraktijk nagaan wat er goed gaat en wat er beter kan, is een effectieve manier om het onderwijs te verbeteren. Iedereen heeft immers zicht op een deel van de werkelijkheid en samen overzie je meer van het geheel. Je gaat met elkaar in dialoog en er wordt gebruik gemaakt van ieders kennis en ervaring. Zo ontstaat nieuwe kennis.

— **Ontmoeting**

Het practoraat 'Verschillen Waarderen' wil onderwijsprofessionals ook handvatten aanreiken om jongeren te begeleiden bij het leren openstaan voor de onbevooroordeelde ontmoeting met anderen. Het practoraat zoekt daarbij vooral de situaties op waarbij de verschillen groter lijken dan de overeenkomsten. Situaties waar mensen met diverse achtergronden en overtuigingen elkaar ontmoeten, samenleven, samen leren, samen werken. Net als in het onderzoek is het uitgangspunt voor ontmoeting het oprecht geïnteresseerd zijn in het verhaal van de ander.

Het practoraat gaat op zoek naar wat een ontmoeting een waardenvolle ontmoeting maakt, een ontmoeting die iets in beweging brengt, die een beweging naar elkaar toe bewerkstelligt. Oprecht geïnteresseerd zijn, willen luisteren, doorgaan met vragen stellen en delen van verhalen, zijn aspecten

van waardenvolle ontmoeting. Ook het in staat zijn om vanuit het perspectief van de ander naar dingen te kijken hoort daarbij, het niet in hokjes denken, het empathisch zijn. Wil je met een ontmoeting iets in beweging brengen, dan moet je ook de confrontatie durven aangaan. Stelling nemen, je uitspreken zonder de ander te veroordelen, hoort bij waardenvolle ontmoeting. Waardenvol ontmoeten gaat om te beginnen om een grondhouding en niet of niet alleen om een vaardigheid die je kunt leren zoals een gesprekstechniek. Het practoraat organiseert fysieke en digitale ontmoetingen met mbo-docenten om met elkaar van gedachten te wisselen hoe onderwijsprofessionals en studenten deze grondhouding kunnen ontwikkelen. We zullen elkaar erop aanspreken en verder helpen. Gebaseerd op onderzoek geven de practoren en leden van het practoraat gevraagd en ongevraagd advies.

— **Inspiratie**

Het woord inspiratie komt uit het Latijn. De woorden 'in' en 'spirare' betekenen letterlijk inademen of inblazen en het Latijnse woord 'spiritus' betekent 'ziel' of 'geest'. Het woord inspiratie betekent dan zoiets als 'de ziel of geest inblazen of inademen'. Van Dale geeft als betekenis het woord 'bezieling'. Encyclopedieën geven nog veel meer betekenissen

voor het woord inspiratie. Bijvoorbeeld dat inspiratie een toestand is van creatief denken, maar het betekent ook bezieling of goddelijke ingeving. De bronnen waaruit we onze inspiratie halen zijn verschillend en vaak heel persoonlijk. Dit klinkt heel abstract en toch kun je inspiratie echt zien. Bijvoorbeeld als iemand vol vuur en met veel enthousiasme ergens voor gaat. En het kan ook heel besmettelijk zijn, want geïnspireerde mensen stralen kracht uit, zijn intens betrokken en kunnen daarom ook een inspiratiebron voor anderen zijn.

Waar het practoraat vol vuur en enthousiasme voor gaat, is het onbevooroordeeld ontmoeten van mensen, 'out of the box' denken, verbinding maken tussen (groepen) mensen, verschillen waarderen. Het practoraat wil de geest inblazen en inademen, en raken en geraakt worden door persoonlijke verhalen. Kunst, film, muziek kunnen daarbij een hulpmiddel en inspiratiebron zijn. Daarom werkt het practoraat samen met filmmakers, musici en andere kunstenaars.

Voor de komende jaren zijn we ook op inspiratietour met workshops, lezingen, en andere activiteiten. Wil je dat jouw school een halte is in deze tour? Neem dan contact op met de practoor: birgitpfeifer@federatiechristelijkmbo.nl.

Azough, N. (2017). Weerbare jongeren, weerbare professionals. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap & Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Biesta, G.J.J. (2013). Responsible citizens: Citizenship education between social inclusion and democratic politics. In: M. Priestley & G.J.J. Biesta (Eds), *Reinventing the curriculum. New trends in curriculum policy and practice* (pp. 99-116). London: Bloomsbury.

Jonker, J. (2000). De kern van methodologie: een inleiding. Assen: Van Gorcum.

Kleijwegt, M. (2016). 2 werelden, 2 werkelijkheden: hoe ga je daar als docent mee om?. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Pfeifer, B. (2018). Jongeren ronselen voor een betere wereld. In gesprek met pedagoog Stijn Sieckelincx. *NartheX*, 18 (2), 28-38.

Birgit Pfeifer over 'Verschillen Waarderen'

Wij verschillen van anderen, daarin zijn we hetzelfde

Het eerste jaar als practor 'Verschillen Waarderen' heb ik vooral de ontmoeting gezocht. Ontmoeting met docenten, studenten, bestuurders, wetenschappers en anderen om samen na te denken wat verschillen waarderen kan betekenen. Dat leverde veel interessante inzichten op.

Zo was ik een keer op een bijeenkomst van de Remonstranten en het Humanistisch Verbond over diversiteit in de samenleving. Nadat een spreker zijn visie op diversiteit, tolerantie en ontmoeting had gepresenteerd, gingen we in kleinere groepen uiteen. Tijdens het gesprek dat we daar voerden, nam iemand het woord: "Ik vind mezelf heel tolerant en sta open voor andere mensen. Maar ik vind het zo

moeilijk," en hij keek mij aan, "dat jullie gereformeerden zo weinig tolerant zijn voor anderen." Ik keek heel erg op van deze opmerking. Waarom dacht hij dat ik gereformeerd was en dus intolerant? In het voorstelronde had ik alleen maar gezegd dat ik Birgit Pfeifer heet, dat ik de ene helft van de week bij de Christelijke Hogeschool Windesheim werk en de andere helft als practor van de Federatie Christelijke MBO, dat ik gepromoveerd was bij de faculteit Godgeleerdheid aan de Vrije Universiteit, en oh ja, dat ik in Kampen woon. Als je dit leest, zul je vast denken, dat ik inderdaad 'de schijn tegen' heb, maar om heel eerlijk te zijn, wist hij alleen mijn naam, wat ik doe en waar ik vandaan kom. Op basis van deze gegevens had hij me meteen in een hokje

Ken je mij? Wie ken je dan?

gestopt en daar het bordje 'gereformeerd en intolerant' op gespijkerd. Alles wat ik daarna zou zeggen, zou ingekleurd zijn vanuit dit perspectief. Voor mij werd dit hokje dus een 'no-escape room'.

Stel dat ik Achmed was geweest, een keer ben opgepakt wegens verstoring van de openbare orde en in de Haagse Schilderswijk woon: het hokje is anders, maar het blijft een no-escape room. Als we ons oordeel al klaar hebben voordat we iemand met oprechte interesse gevraagd hebben wie hij is, hoe hij in het leven staat, wat zijn dromen, idealen en misschien angsten zijn, dan komen we nooit verder dan hoe iemand heet, wat hij doet en waar hij

vandaan komt. Dan kijken we niet verder dan de hokjes die we hebben bedacht.

Hokjesdenken vinden we natuurlijk overal. Lang niet altijd is dat bewust of kwaadwillend bedoeld. Soms stoppen we mensen met de allerbeste bedoelingen in hokjes. Iemand in een hokje stoppen is een onbewuste waardering van de ander (positief of negatief), en impliceert bepaalde verwachtingen van de ander.

Een paar voorbeelden, waarin ik de namen van de betreffende mensen heb veranderd.

Tijdens een bijeenkomst van docenten en studenten van de lerarenopleiding zaten we over diversiteit te praten.

You know my name, not my story.

You've heard what I've done,
not what I've been through.

– Jonathan Anthony Burkett

Eén van die docenten die, zoals ze zelf zei, al jaren op een zwarte school werkt (nee, die school was niet zwart geschilderd, maar je weet wat zij bedoelde), stelde een vraag aan één van de studenten. Samir was in Deventer geboren, zijn moeder kwam uit Egypte en zijn vader uit Afghanistan. De docente vroeg hem: "Waar kom je eigenlijk vandaan?" De student antwoordde: "Uit Deventer." "Nee," zei de docente, "waar kom je oorspronkelijk vandaan?" Samir antwoordde: "Ik ben geboren en getogen in Deventer." "Ik bedoel: oorspronkelijk," hield ze vol. Toen sprong ik in en zei tegen Samir: "Mevrouw wil graag weten in welke straat je woont, want ze kent Deventer heel goed." Later had ik het er met Samir over en hij zei: "Ik weet dat ze het goed bedoelt en dat het interesse is, maar het geeft me toch altijd het gevoel dat ik niet van hier ben, niet van hier kan zijn. Ik voel me daarvoor niet gediscrimineerd, maar het is zo vermoeiend."

Ikzelf kan vergelijkbare persoonlijke ervaringen vertellen. 25 jaar geleden ben ik geëmigreerd van Oostenrijk naar Nederland. Wanneer ik met Nederlanders in gesprek ben hoor ik heel vaak: "Ik hoor een accent." Vaak zeg ik dan: "Dat klopt: ik kom uit Kamp'n." Maar vaak komt dan toch mijn Oostenrijkse afkomst ter sprake en wat ik dan altijd hoor is: "Wat goed, je praat nog beter Nederlands als mij." "Dan ik", verbeter ik dan altijd in mijn gedachten. Stel dat ik voor elke keer dat ik dit gesprek gevoerd heb 100 euro zou hebben gekregen, dan was ik nu rijk geweest. En ik snap Samir

wel. Eigenlijk is het een compliment, maar je wordt er zo moe van. Je blijft je anders voelen, in dat hokje. En dat begrenst je.

Nog een verhaal, eentje waar ik ook vaak om moet lachen. Komt van een lieve collega van mij. Als zij bij lezingen of workshops vertelt, dat zij getrouwd is met een vrouw, reageren mensen vaak met: "Ben je lesbisch, wat leuk!" Voel je het hokje?

Nu hoeven we niet continu overvoorzichtig te doen en alle woorden op een weegschaal te leggen, maar het is wel goed om soms te beseffen dat we in hokjes denken. In wij-zij. Ook al vinden we ons zelf heel open-minded. Het is gewoon heel ingewikkeld om in alles wat we zeggen en doen rekening te houden met de ander. We zouden dan toch ook helemaal aan onszelf voorbijgaan? Onszelf misschien verloochenen? Hoeveel laten we dan eigenlijk van onszelf zien? Als we elk mogelijk conflict met anderen uit de weg gaan, kunnen we dan nog van echte persoonlijke ontmoeting met de ander spreken?

Een voorbeeld uit mijn eigen leven. Afgelopen zomer hebben een paar jongelui (ik zal hun naam niet noemen maar ze zijn me zeer dierbaar) op mijn huis in Kampen gepast. Toen ik weer thuis kwam, vertelden ze dat ze mijn negentiende-eeuwse huis heel mooi vonden en de inrichting stijlvol. Alleen stond op één van de kastjes een beeldje, dat volgens hen niet door de beugel kon. Het gaat om een beeldje van

twee zwarte jongens in Indische kledij. Zij dragen een zware kist waarop een aapje zit. Het beeldje is me zeer dierbaar. Het is mooi gemaakt en ja, echt waar, ik heb er ooit voor moet sparen om het te kunnen kopen. Het is heerlijke kitsch, wat jammer genoeg een zwak punt van mij is. Maar het beeldje is ook symbool van een koloniaal verleden, kinderen die zware arbeid verrichten, en het aapje op de kist helpt natuurlijk ook niet mee.

Mijn eerste gedachte was: waar maak je je druk om. "Wij Oostenrijkers hebben helemaal geen koloniaal verleden," (ja, nu trek ikzelf dus de Oostenrijkerkaart). "Ik wil er niemand mee kwetsen, ik vind het alleen maar een mooi beeldje."

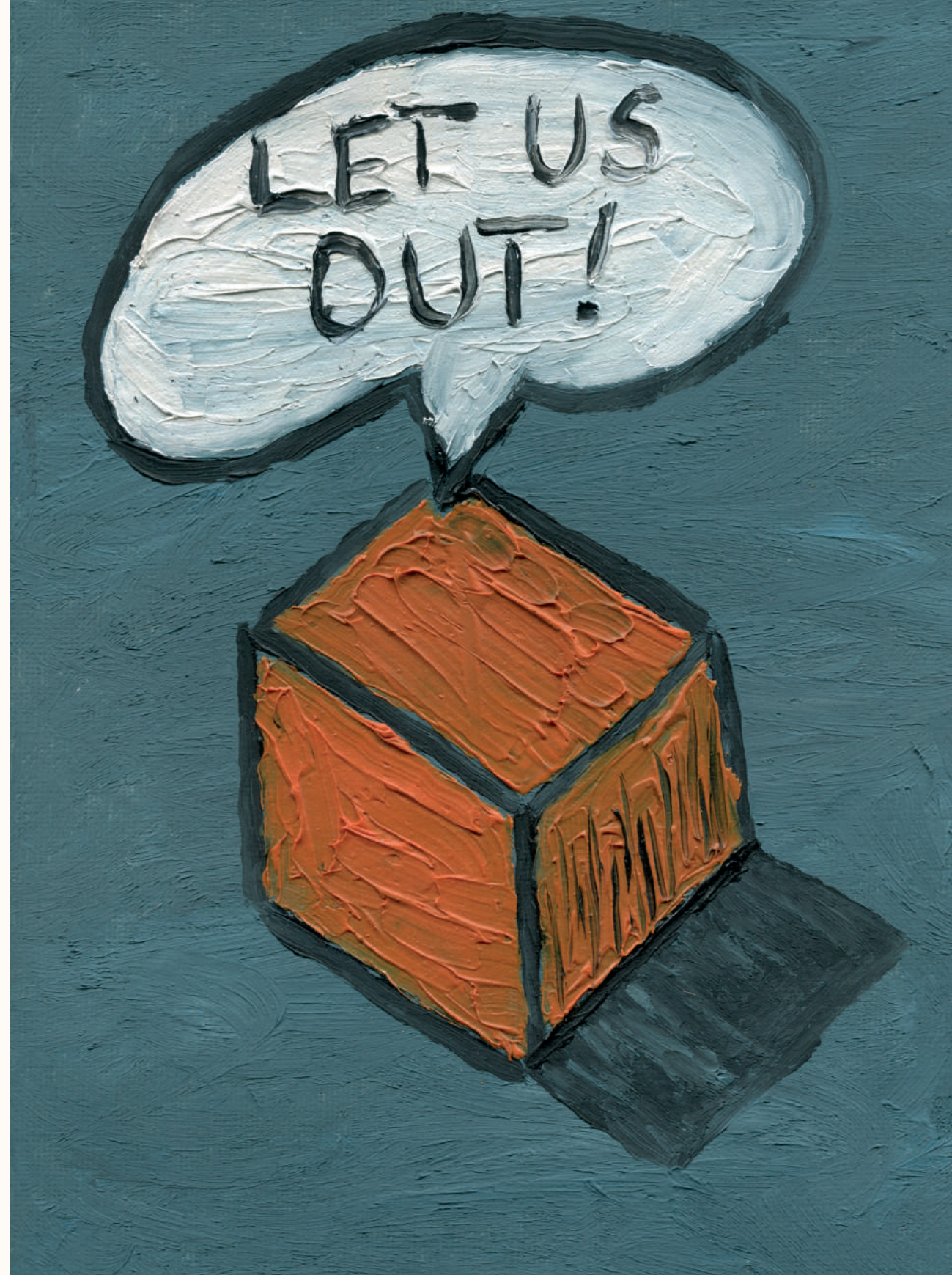
Ontkenning werkt als een soort afweermechanisme². We willen liever niet ervaren dat we wellicht iets fout hebben gedaan. Uit je eigen overtuiging stappen en openstaan voor hoe een ander het ziet, is moeilijk en kan je raken. Het brengt het beeld over jezelf aan het wankelen. Dat maakt je kwetsbaar. Maar juist de kwetsbaarheid aanvaarden en de verdediging opgeven helpt je om de verbinding aan te gaan met een ander.

En wat het beeldje betreft: het staat er nog. Ik vind het mooi, maar beseft dat anderen het een 'fout' beeldje kunnen vinden. Niet alle conflicten (ook die met jezelf) kunnen opgelost worden.

Terug naar het hokjesdenken. Hoewel het naar mijn idee belangrijk is om regelmatig te reflecteren op onze eigen hokjes, wordt het hokjesdenken pas een maatschappelijk probleem als de hokjes no-escape rooms worden of zijn. Of als door het wij-zij-denken polarisatie ontstaat, die tot extreem zwart-wit-denken en radicalisering kan leiden. En als daaruit discriminatie en geweld ontstaat, verbaal of fysiek.

Over radicalisering gesproken, daar hebben veel mensen ook bepaalde beelden bij. De 'hokjes' over radicalisering gaan over beelden van terrorisme en islam. Radicalisering komt van het woord radix, dat wortel betekent. Als je het gevoel hebt dat je niet stevig verankerd staat in het leven en in de samenleving, dan ga je op zoek naar wortels. In een wereld zonder ankers is deze zoektocht zeker voor jongeren erg moeizaam. We zien te vaak dat jongeren zich niet thuis voelen in de samenleving en een extreem wij-tegen-zij-denken ontwikkelen. Een onbevooroordeelde ontmoeting met de ander is dan niet meer mogelijk. Het wij-zij-denken en extreme denkbeelden van studenten veroorzaken bij veel docenten en andere professionals die met jongeren werken een bepaalde handelingsverlegenheid (Kleijwegt, 2016; Azough, 2017).

In een onderzoek naar extreme uitingen in de klas dat ik een aantal jaren geleden heb uitgevoerd, is me ook opgevallen dat

docenten vaak niet weten hoe ze op deze uitingen moeten reageren. De docenten in mijn onderzoek stonden vaak machteloos wanneer een student riep dat alle asielzoekers verkrachters waren en dat we “de boten lek moesten steken”, of wanneer er gejuicht werd als IS weer een onthoofdingsfilmje had gepubliceerd. Ze gaven aan dat dit soort uitspraken te veel tegen hun eigen normen en waarden ingingen om erop te kunnen reageren. En als ze het gesprek aangingen, dan gebruikten ze vaak inhoudelijke argumenten, probeerden ze de studenten te overtuigen van hun ongelijk. Dit soort gesprekken kunnen gemakkelijk escaleren, omdat de student zich niet begrepen voelt. Wat hij namelijk eigenlijk roept is: “Ik weet het niet meer, de wereld is te ingewikkeld, waar sta ik, waar hoor ik bij, hoe verhoud ik me tot de ander, wie ben ik?” Deze jongeren worstelen met existentiële vragen. En voor wie behoefte heeft aan duidelijkheid, kan een radicale ideologie een uitkomst zijn.

Jason Walters, voormalig lid van de terroristische Hofstad-groep die Theo van Gogh vermoordde, vertelt in een interview in de Volkskrant (28 september 2018) over zijn radicalisering en zijn de-radicalisering. Van oorsprong heeft hij een christelijke achtergrond en hem werd gevraagd waarom hij zich had bekeerd tot de islam. Hij antwoordde:

“Ik heb altijd een soort vervreemding ervaren, ik voelde me niet op mijn plek. Nu zou ik het een worsteling met existentiële vraagstukken noemen. Ik was rusteloos. Je weet dat er iets in het leven van je verwacht wordt, maar kunt dat niet duiden. Het christendom gaf me geen antwoorden. Als ik naar de kerk ging en vroeg: ‘Wat wil God van mij?’, dan kreeg ik vage antwoorden. ‘Dat moet je in je hart, in jezelf zoeken.’ Ik dacht: ‘Je kunt toch vertellen wat God wil? God weet dat toch?’”

Via zijn Marokkaanse vrienden kwam hij in aanraking met de islam. Dat geloof, dat hij altijd had gezien als ‘raar, exotisch’, bleek herkenbaar en vertrouwd. Veel kwam overeen met wat hij had meegekregen op zijn christelijke basisschool. Maar de islam had veel duidelijkere richtlijnen. Dit is halal en haram, dat mag wel en dat mag niet van God. Simpele kaders, dat is prettig als je jong bent.

“Alles is terug te vinden in de Koran, het woord van God. Ik was kerken gewend. Die zijn donker, afstandelijk. De kerk maakt niet de indruk dat het daar om een levendige religie gaat. De moskee is warm, het staat er tjokvol gelovigen. Schouder aan schouder bidden met elkaar. Dat maakte op mij een overwelldigende indruk. Ik was in vervoering, alsof er engelen boven de congregatie zweefden. Ik had voor het eerst het gevoel: ik ben thuis in de wereld.”

Dit is een mooi voorbeeld van wat ik de laatste jaren heb onderzocht. Radicalisering ontstaat als je, zoals Jason zegt, met existentiële vragen kampt: “Wie ben ik eigenlijk, waar hoor ik bij, welke zin heeft het leven?” Als wij als onderwijsprofessional oog hebben voor existentiële vragen waar jongeren mee kunnen worstelen, begrijpen we ook dat een uitspraak als “alle asielzoekers zijn verkrachters” of “hadden ze de profeet Mohamed maar niet moeten beledigen” wanneer een aanslag is gepleegd, eigenlijk een roep om hulp is: “Ik voel me niet thuis in de wereld. Waar gaat de samenleving naartoe? Ik voel me machteloos.”

Daarom is het ook belangrijk dat je op dit soort uitspraken niet inhoudelijk reageert. Dat is te oplossingsgericht. Uit ervaring weten we dat er een escalatierisico is wanneer we te snel een oplossing zoeken.³ Als we er namelijk tegen ingaan (“Dat zie je niet goed”, “Zo is het niet helemaal”, “Zij zijn ook mensen”), dan is de boodschap die de jongere hoort: “Jouw mening doet er niet toe. Ik zie je niet. Je hebt het bij het verkeerde eind.” Het leidt er alleen maar toe dat de standpunten nog extremer worden.

Als docenten lossen we dit soort situaties in de klas graag op met gesprekstechnieken, vaardigheden die we ons hebben aangeleerd. Maar met vaardigheden alleen

komen we er niet. Hooguit sussen we de confrontatie. Jongeren in existentiële nood hebben meer nodig dan docentvaardigheden of didactiek. Dit vraagt meer om een pedagogische aanpak.

Overigens wil ik nu niet docenten ontmoedigen die een training ‘moeilijke gesprekken voeren’ willen volgen. Soms wil je ook gewoon weten hoe je moet reageren, en de dagelijkse praktijk vraagt soms om een snelle aanpak. Daarom moeten we ook niet wachten tot een escalatie, maar moeten we onze pedagogische opdracht van verschillen waarderen serieus nemen voordat jongeren radicaliseren. Bij mijn bezoeken aan scholen heb ik regelmatig gehoord: “Radicalisering speelt niet op onze school. Onze studenten zijn tolerant en gaan goed met elkaar om.” Dat is mooi, maar ik vraag me toch af of dit zo waar is. Voelen de studenten zich zo thuis in de samenleving?

Toen in januari 2019 de discussie over de Nashville-verklaring in Nederland op z’n hardst werd gevoerd, had ik een gesprek met studenten over de inhoud van deze verklaring. Dit gesprek vond plaats op een school waar op het eerste gezicht weinig diversiteit was. Eén van die studenten toonde voorzichtig begrip voor de mensen die de verklaring hadden getekend. Zij kwam zelf uit een gezin dat ervan overtuigd was dat homoseksualiteit een zonde was.

Ken je mij?
 Wie ken je dan?
 Weet jij mij
 beter dan ik?

Kan jij het
 hebben, als
 niemand anders,
 dat ik geen
 licht geeft,
 niet warm ben,
 dat ik niet
 mooi ben, niet
 veel, dat geen
 bron ontspringt
 in mijn diepte,
 dat ik alleen
 dit gezicht heb,
 geen ander?

Ben ik door
 jou, zonder
 schaamte,
 gezien, genomen,
 door niemand
 minder?

Zou dat niet
 veel teveel
 waar zijn?

Ken je mij?
 Wie ken je dan?
 Weet jij mij
 beter dan ik?

– Huub Oosterhuis
 naar Psalm 139

Ze vertelde, dat de mensen uit haar kerk zich publiekelijk gebrandmerkt voelden als ‘achterlijk’ en ‘homofob’. Zij durfden zich niet meer publiekelijk te identificeren als orthodox christelijk en voelden zich in hun gewetensvrijheid beperkt. Uitsluiting leidt alleen maar tot polarisering en radicalisering. Jongeren nemen sociale spanningen in de samenleving mee naar school en naar de klas. Polarisatie kan op elke school opspelen.

Als we ons tegen uitsluiting en voor verschillen waarderen uitspreken, dan betekent dat ook dat we niet selectief kunnen zijn. Natuurlijk is het gemakkelijker om de hand naar iemand uit te steken die niet hard botst met onze eigen normen en waarden. Het doel is dat we in staat zijn om zonder verbaal of fysiek geweld, zonder haat, sarcasme en spot, de dialoog te voeren, ook met mensen die een radicaal andere mening hebben.

Een ander voorbeeld dat mij tot denken aanzette was het interview met een directeur van een school over het feit dat zijn studenten op een schooldag gingen demonstreren voor een beter klimaatbeleid, door veel mensen als ‘klimaatspijbelen’ bestempeld. De directeur vond het een goede zaak dat zijn studenten hun stem lieten horen voor iets waarin ze echt geloofden. De journalist vroeg hem of hij ook zo zou denken als zijn studenten tegen een te ruim asielbeleid zouden protesteren. Ik had de indruk dat dit voor de direc-

teur een ongemakkelijke vraag was. Hij antwoordde: “Nee, om eerlijk te zijn niet.” En Twitter ontplofte: de directeur indoctrineerde zijn studenten en ging alleen akkoord met demonstraties wanneer die overeen kwamen met zijn linkse idealen. Mijn eerste reactie was: wie bepaalt wat goed of slecht is? Wie bepaalt wat een goed of slecht ideaal is?

Eén ding wil ik er over zeggen: verschillen waarderen betekent niet dat we alles maar goed moeten vinden. Voor een docent betekent dit, dat hij ook wel kleur moet bekennen. Hij moet alleen de claim op de waarheid loslaten. Afgezien van het feit dat we een wet hebben die bepaalt wanneer we te ver gaan met onze meningsuiting, gaat het erom dat we de dialoog blijven voeren met de ander. Dat betekent ook goed luisteren en je proberen te verplaatsen in de ander. Het gaat ook om niet meteen te geloven wat je denkt. Je moet de moed hebben om in de spiegel te kijken en om jezelf kritische vragen te stellen: gaat het mij nu om het klimaat of is het dat ik de politiek niet vertrouw? Gaat het om asielzoekers of is het dat ik bang ben mijn baan te verliezen, mijn identiteit kwijt te raken en me niet meer thuis te voelen in de samenleving?

Wat zou dit in de praktijk betekenen? Het betekent, dat je beseft dat uitspraken over anderen, bijvoorbeeld “Alle PVV’ers zijn racisten”, ook iets zeggen over jouw eigen bevooroordeeld-zijn. Of dat een uitspraak

over een student, bijvoorbeeld “Hij kan niets, wil niets en wordt niets”, bij nader inzien te maken kan hebben met jouw angst dat je pedagogisch of didactisch tekort schiet bij een student met motivatieproblemen. Om jezelf in de ander te willen herkennen, moet je de moed hebben om jezelf te ontdekken. Ja, dit kost moed, want jezelf in de spiegel aankijken kan ook betekenen dat het je zelfbeeld dat je tot dan toe had veranderd, dat je in jezelf teleurgesteld bent of juist dat je ontdekt hoe prachtig je bent. Maar het vraagt vooral moed, omdat je je eigen onvolmaaktheid onder ogen moet zien en daarmee je claim op de waarheid op moet gaan geven.

Vergis je niet, met verschillen waarden doen we niet gewoon een oproep tot meer tolerantie. Tolerantie betekent namelijk alleen maar dat je het anders-zijn van de ander gedooft. Tandenknaarsend leren accepteren dat niet iedereen hetzelfde is of denkt als jij, is niet wat we met het practoraat ‘Verschillen Waarden’ beogen. Het gaat om de bereidheid om jezelf te willen herkennen in de ander en oprecht naar een geweldsvrije tussenmenselijke dialoog te zoeken, ook al is dat in sommige gevallen moeilijk. Dat vraagt om een bepaalde houding: openstaan voor de ander, beseffen dat je de waarheid niet in pacht hebt en elkaar kritisch een spiegel voor houden.

Kritisch-zijn is van groot belang. Met verschillen waarden wordt niet bedoeld dat je alles goed moet vinden. Als iets

tegen je eigen waarden en overtuigingen ingaat, spreek je dan uit. Als docent moet je soms ook kleur willen bekennen. Uit de ontmoetingen met docenten en bestuurders in het afgelopen jaar kwam naar boven: we hebben het te weinig over de onderlinge verschillen, de schurende meningen, de tegenovergestelde overtuigingen. Niet omdat we het niet belangrijk vinden, maar omdat we verlegen zijn met de verschillen en niet weten hoe daarmee om te gaan.

— **Verschillen waarden in de onderwijspraktijk**

Wat betekent dit nu concreet voor het onderwijs? Het onderwijs heeft verschillende vormen en als het gaat om verschillen waarden, moeten we er rekening mee houden dat elke school, iedere docent, iedere student en elke context anders is. Een kant-en-klare oplossing kan ik jou niet bieden. Dat zou jou en jouw studenten tekort doen. Maar iedere onderwijsprofessional kan bijdragen aan de oplossing die in zijn context past.

Het gevoel hebben dat je ergens thuis bent in de wereld, dat je wortels voelt, dat is wat we alle jongeren gunnen. Dat is de pedagogische opdracht die we moeten ervaren als het gaat om verschillen waar-

Men wil bemind worden,
Bij gebrek daaraan bewonderd,
Bij gebrek daaraan gevreesd,
Bij gebrek daaraan verafschuwd
en veracht.
Die ziel huivert voor de leegte
en wil tot ieder prijs contact.

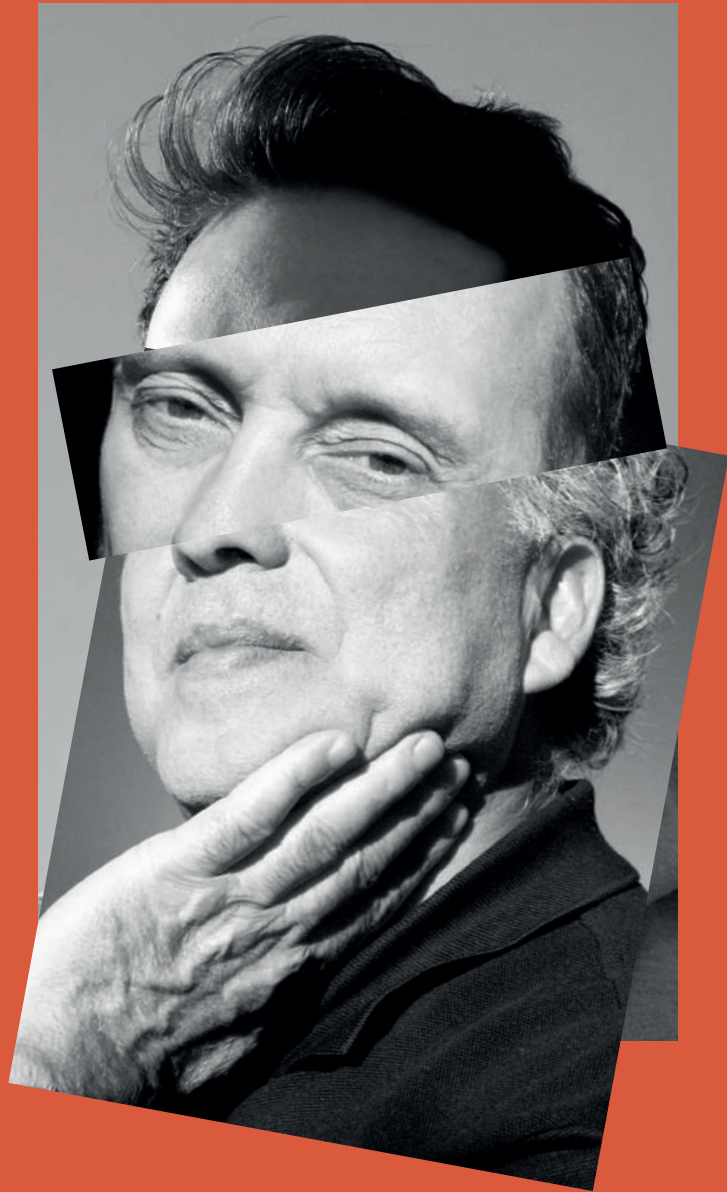
— Hjalmar Söderberg

deren. De pedagoog Janusz Korczak zegt dat jongeren wortels en vleugels nodig hebben. In het onderwijs zijn we vaak bezig om jongeren vleugels te geven: we willen dat ze boven zichzelf uitstijgen en dat ze bereiken wat ze willen bereiken. Maar alvorens te kunnen vliegen hebben jongeren wortels nodig: ze moeten weten wie ze zijn en wat hun normen en waarden zijn. Jongeren wortels en vleugels geven, daarvoor bestaat geen kant-en-klare lesprogramma. Het practoraat is dan ook geen loket waar je heen kunt gaan om kant-en-klare oplossingen te halen. Maar als je rondom verschillen waarden iets

onderzocht wilt hebben, kom dan naar het practoraat. Dan gaan we samen op zoek naar de vraag. Heb je rondom verschillen waarden een vraag, kom dan naar het practoraat. Dan gaan we samen op zoek naar het antwoord. Wil je inspiratie, kom dan ook naar het practoraat. Dan gaan we die vinden! En heb je uit jouw praktijk mooie voorbeelden die anderen kunnen inspireren, kom dan ALSTUBLIEFT naar het practoraat. Wij zorgen ervoor dat ze gedeeld worden.

Neem in ieder geval de stap en ga naar www.verschillenwaarden.nl.

Verhalen

In het vervolg van dit boekje staan de persoonlijke verhalen van mensen, die bedoeld zijn om te inspireren en verschillen te waarderen. Om het praktisch en bruikbaar te maken, zijn er al een aantal mooie voorbeelden uit de praktijk opgenomen.

Verhalen:

- Ruard Ganzevoort
- Wilco Berenschot
- Nabil Sahhar
- Demi Lopez Swinkels

— Ruard Ganzevoort

Prof. dr. Ruard Ganzevoort, Geboren 1965 in Haarlem, hoogleraar praktische theologie en decaan van de Faculteit Religie en Theologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam, sinds 2011 lid van de Eerste Kamer voor Groen Links. Practor Birgit Pfeifer noemt hem (ook al is die maar een maand ouder dan zij) haar “Doktorvater”, zo wordt in Oostenrijk de promotor van een proefschrift genoemd.

Een oud verhaal gaat over drie fietsmakers aan wie gevraagd werd waar ze mee bezig waren. De eerste zegt dat hij de band van het wiel haalt zodat hij kan zien waar het gaatje zit. De tweede vertelt dat hij banden plakt zodat zijn klanten weer lekker kunnen fietsen. De derde zegt: ik ben op weg naar een betere wereld en onderweg plak ik af en toe een band. Drie perspectieven op dezelfde bezigheid. Drie manieren van kijken die niet beter of slechter zijn maar alleen verschillen in hoe groot de horizon is. En drie manieren die alle gaan over waarden. De waarde van professionaliteit, de waarde van gerichtheid op de medemens, de waarde van een hoger ideaal als een betere wereld.

Ik moet mijzelf die vraag soms stellen als ik wakker word. Waar sta ik eigenlijk voor op? Is het voor de activiteiten die in mijn agenda staan en de klussen die gedaan moeten worden? Is het voor de mensen die van mij afhankelijk zijn en die ik iets goeds wil meegeven? Is het voor een groter doel zoals die betere wereld? Als ik die vraag stel, heb ik nog niet direct een antwoord. Vaak loopt het allemaal ook een beetje door elkaar. Maar het helpt wel om die vraag te stellen.

Zodra je over die waarden gaat nadenken, gaat het ook direct over de verschillende waarden die wij mensen onderling hebben. Als lid van de Eerste Kamer houd ik mij onder meer bezig met het onderwijs. En in de discussies die we daar hebben, draait het eigenlijk altijd om zo'n conflict tussen verschillende waarden. Bijvoorbeeld tussen vakkennis, persoonlijke ontplooiing en maatschappelijke verantwoordelijkheid. De een vindt dat scholen zich alleen

Wij leven in een samenleving waar de verschillen tussen mensen veel zichtbaarder zijn dan vroeger.

om die vakkennis moeten bekommeren, de ander vindt dat het in het onderwijs om veel meer gaat. Bijvoorbeeld of je iedereen hetzelfde moet benaderen of dat je rekening moet houden met de ongelijke kansen die we krijgen en dat je dus diegenen met minder kansen een extra steuntje in de rug moet geven.

Deze vragen naar de waarden die ons drijven zijn niet te beantwoorden met een technische of economische analyse. Ze gaan over hoe je ten diepste tegen het leven aankijkt. Ze gaan over de vraag waar je 's morgens voor opstaat. Wat er werkelijk toe doet. En over hoe verschillend we daarin als mensen zijn. Wat voor de een geweldig belangrijk is, is voor de ander een bijzaak. En dus moet ons gesprek ook gaan over die waarden. In het onderwijs, in de beroepspraktijk en in de politiek moeten we het dus hebben over dat wat ons drijft. Natuurlijk niet de hele dag. Soms moeten er gewoon banden worden geplakt. Maar met enige regelmaat moet je jezelf en elkaar de vraag stellen: waar doen we dit eigenlijk voor?

Het geldt in veel beroepspraktijken. Alle regeltjes en protocollen die we gebruiken in de zorg bijvoorbeeld: waar doen we dat eigenlijk voor? Maakt dat echt de zorg beter? Zijn de cliënten gelukkiger en gezonder wanneer alles volgens het boekje gedaan is? Iedereen weet dat wat er echt toe doet, niet in die regeltjes te vangen is. Dat zit in de aandacht, die liefdevolle bejegening waarmee die zorg gegeven wordt. De goede docent is niet degene die keurig volgens het didactische boekje werkt maar degene die zichzelf er met ziel en zaligheid inlegt. En in beide gevallen gaat dat niet ten koste van de professionaliteit, de regels en de methodes. Het geheim is dat die professionaliteit tot leven komt als iemand daarin werkt vanuit de diepste waarden die bij zo'n vak horen en die bij die persoon horen. Wij leven in een samenleving waar de verschillen tussen mensen veel zichtbaarder zijn dan vroeger. Op straat en op

school, in het bedrijf en bij de sportvereniging kom je de hele wereld tegen. Soms kunnen we aan kleding en accessoires mensen indelen en denken we te weten wat voor type ze zijn en bij welke groep ze horen. Heel vaak weten we het ook niet want allerlei verschillen zijn onzichtbaar. Juist op het niveau van de waarden. De religieuze, culturele en politieke achtergronden van mensen kunnen we vaak niet zien. Wat hen drijft en waar ze voor opstaan, kunnen we niet van hun gezicht aflezen. Maar precies daar zijn we wel heel verschillend. Waar onze grootouders misschien nog in een wereld leefden waar iedereen ongeveer hetzelfde dacht en deed, daar zijn we nu allemaal anders. Ik heb zelf als kind een paar jaar in Suriname gewoond. Onze buurkinderen waren van allerlei verschillende culturen. Ze vierden verschillende feesten, volgden verschillende leefregels, aten verschillende dingen (of juist niet omdat ze verboden waren). Soms vierden we ook dat over en weer met elkaar mee. Het is voor mij altijd een herinnering geweest die me leert dat we samen kunnen leven hoe verschillend we ook zijn. Dat moet je alleen wel leren. Als het kan spelenderwijs zoals met mijn buurjongentjes en buurmeisjes. En soms the hard way als je er via een conflict achter komt dat je heel anders in het leven staat en heel andere dingen belangrijk vindt. Door al die ontmoetingen – spelend en soms hard botsend – is het ook voor mijzelf duidelijker geworden wat voor mij belangrijk is. Waar ik 's morgens mijn bed voor wil uitkomen. Dat draait eigenlijk altijd om het begrip proberen te krijgen voor de ander die zo anders is dan ik. En vervolgens zoeken naar een manier om onze wereld een beetje leefbaar te maken met elkaar.

Maar daarmee loop ik dus ook voortdurend tegen mijn vooroordelen aan. De mensen die ik tegenkom, zijn echt anders dan ik. Niet maar een beetje, maar echt. En helaas ook soms op manieren die ik vervelend vind. En als ik er drie ben tegengekomen met dezelfde achtergrond, dan

denk ik bij de vierde al gauw dat dat wel weer hetzelfde zal zijn. En dan moet ik steeds weer opnieuw de moeite nemen om te ontdekken wat die ander drijft. Welke waarden voor haar of voor hem van belang zijn.

De oplossing is niet om dan mijn wil door te drijven en die aan de ander op te leggen. Wat voor mij de belangrijkste waarden zijn, hoeven dat voor die ander niet te zijn. De oplossing is ook niet om te doen alsof het er allemaal niet toe doet. Mijn diepste waarden kan ik niet zomaar parkeren. Ik vind bijvoorbeeld de gelijkheid van mannen en vrouwen heel belangrijk en ik wil op dat punt geen water in de wijn doen. Maar wat als ik praat met mensen die vinden dat mannen en vrouwen een heel andere rol in de samenleving hebben en dat vrouwen zich niet moeten emanciperen? Ik kan een ander niet dwingen dat ook zo te zien en ik kan ook niet mijn eigen waarden op dit punt relativeren. Daar begint dus de lange en spannende weg om er met elkaar toch uit te komen.

Als je dan echt met elkaar in gesprek gaat, juist met mensen met wie je het heel erg oneens bent, ontdek je de onderliggende waarden in het verhaal van de ander. Soms geeft dat openingen om er samen uit te komen. Soms helpt het op zijn minst om te begrijpen waarom de ander zegt wat hij zegt. En soms zie je onverwachts iets moois in het verhaal van die ander waardoor je zelf ook verrijkt wordt, zonder je eigen drijfveren en waarden opzij te zetten. Ik ben zo'n fietsenmaker die zich soms heel druk maakt om het gaatje in de band te vinden, maar die eigenlijk droomt van die betere wereld waar we naartoe op weg zijn. En onderweg daarnaartoe zegt de een dat we naar links moeten en de ander naar rechts of recht vooruit. Ik probeer te luisteren naar al die stemmen en het gesprek aan te gaan, zodat we met elkaar de beste keuze maken.

Mis nooit een gelegenheid voor een goed gesprek

Studenten van een kappersopleiding van een ROC van de Federatie Christelijk MBO geven elk jaar een gratis make-over aan jongeren die geen geld hebben om naar de kapper te gaan. De studenten krijgen, naast het kappen, nog een ander opdracht mee. Ze moeten een open gesprek voeren met hun 'klanten' om meer over het leven van deze jongeren te ervaren. Hoe ziet hun dagelijks leven uit? Welke dromen en ambities hebben zij? Waar lopen zij soms tegen aan en wie vragen ze om hulp als ze vast komen te zitten?

In de les daarop bespraken ze wat ze over de ander ervaren hebben. Of ze de verhalen die ze hebben gehoord ook hadden verwacht. Wat heeft ze geraakt en wat hadden ze niet verwacht te horen. Wat heb je over jezelf geleerd? Door naar de persoonlijke verhalen van anderen met aandacht te luisteren leren we onszelf in de ander te herkennen.

Met een klapstoeltje op de gang

Verschillen waarderen wordt geen vak op school. Docenten of bestuurders hoeven niet bang te zijn dat er 'weer iets extra's bij komt'. Het gaat om een grondhouding: oprecht benieuwd zijn naar de ander, onbevooroordeeld contact willen maken, luisteren naar en delen van persoonlijke verhalen. En daarin moeten onderwijsprofessionals een rolmodel zijn. Een mooi voorbeeld van een rolmodel van verschillen waarderen is Wilco Berenschot. Zijn verhaal is ook in dit boekje te vinden.

Wilco was wijkagent in Rotterdam-West. Tussen de middag ging dit bureau dicht en belde Wilco bij een willekeurige deur in de wijk aan. Hij vroeg de verraste bewoners of ze het goed vonden dat hij bij hun lunch op kwam eten. Zo is hij met de mensen uit 'zijn' wijk in contact gekomen, hoorde hij hun verhalen en zorgen aan en heeft hij mensen met elkaar verbonden.

Kunnen we dit voorbeeld naar de eigen praktijk vertalen? Bijvoorbeeld om geregeld onze lunch samen met studenten te eten? Of een bestuurder neemt een campingtafel en twee klapstoeltjes om elke dag ergens in de organisatie te gaan zitten om mensen die langslopen uit te nodigen om te gaan zitten voor een kort gesprek.

Maak het verschil

Een ROC dat aangesloten is bij de Federatie Christelijk MBO is met studenten van hun startcollege (klassen anderstaligen) een Young Impact challenge begonnen. Young Impact is een stichting die jongeren in beweging wil brengen om 'het verschil te maken'. Vanuit de overtuiging dat jongeren de wereld positief kunnen veranderen reizen de ambassadeurs van Young Impact langs scholen. Daar dagen ze jongeren uit om na te denken wat zij willen veranderen in de wereld. De jongeren worden uitgedaagd (challenge) om hun plannen uit te voeren.

In het praktijkvoorbeeld dat we hier bespreken gebeurde bij de aftrap van de Young Impact challenge het volgende: De studenten schreven anoniem op een papiertje hoe zij de wereld op dit moment mooier maken, zoals: Ik maak vaak een praatje met een eenzame buurvrouw. Ik geef veel complimenten aan anderen.

In de middag kregen de studenten een workshop waarin de sterke punten van elk student maar ook van de groep als geheel werden besproken. Samen bedacht men thema's voor activiteiten (challenge) zoals bijvoorbeeld uitsluiting, diversiteit, eenzaamheid. Studenten bedachten concrete acties die ze binnen zes weken tot uitvoering willen brengen zoals bijvoorbeeld koken voor eenzame ouderen.

Met hun activiteiten kunnen de studenten ook meedingen naar de Young Impact Awards die elk jaar tijdens een groot feest met live optredens van bekende artiesten worden uitgereikt. De Awards zijn voor jongeren die 'out-of-the-box' denken en doen en energie steken in het helpen van medemensen en het verbeteren van de wereld.

— Wilco Berenschot

'Je wordt enorm rijk van al die verhalen'

Wilco Berenschot (55) was twaalf jaar wijkagent in Rotterdam-West. Met zijn opmerkelijke initiatieven om in gesprek te komen met bewoners – door gewoon een tafel en twee klapstoeltjes op straat te zetten of lukraak 's middags ergens aan te bellen voor de lunch – was hij een opvallende figuur in de wijk. Sinds begin dit jaar heeft Wilco Berenschot een andere functie bij de politie en is hij 'een soort landelijk rolmodel' geworden. "De mensen schreeuwen om contact, om verbinding."

Wilco Berenschot: "Ik kon vroeger aardig ballen, ik was zelfs bijna profvoetballer geworden. Toen ik nog voetbalde, was ik aanvoerder. Van nature vervulde ik toen al de rol om de boel bij elkaar te houden, een prettige sfeer te scheppen en zo samen iets te bereiken. Dat doe ik in de wijk ook. Ik probeer op een andere manier naar de werkelijkheid te kijken. Minder reactief, maar proactief. Dat is hard nodig bij de politie, maar ook bij andere overheidsdiensten of de zorg. Het is eigenlijk in de hele maatschappij nodig. Wijkagent is een van de moeilijkste beroepen; dat wordt echt onderschat. Ik zeg altijd: je moet het vak van A tot Z

Je wordt enorm rijk van al die verhalen

beheersen, waarbij de A staat voor actieve wederkerigheid en de Z voor zero tolerance. Dat laatste zit er bij de meeste collega's wel in. Als er wat aan de hand is, als de jeugd lastig is, dan gaan we ertegenaan. Natuurlijk is het belangrijk om de grens aan te geven: tot hier en niet verder. Dus geef je boetes of ga je op bezoek bij hun ouders. Dat heb ik ook gedaan; het is onze eerste reactie.

Maar wat we daarbij vaak vergeten, is de andere kant van de medaille: het verbinden, de A van actieve wederkerigheid. Het moet allemaal wel met elkaar in evenwicht zijn. Met zero tolerance ben je alleen maar reactief bezig, dat schiet niet op. Als je het verschil wilt maken in de wijk, dan moet je proactief zijn, problemen 'aan de voorkant' aanpakken. Dan moet je ook als er niks aan de hand is het contact zoeken en vragen: 'Hoe is het nou met je, joh?'

Kwetsbaarheid

Een jaar of zes geleden ben ik begonnen. We zaten in die tijd nog midden in de crisis en ik merkte dat mensen helemaal niet bezig waren met een onderwerp als veiligheid, maar veel meer met vragen als: heb ik morgen nog een baan, wie brengt de kinderen naar school en wat eten we vanavond? Ook merkte ik dat mensen vaak de politie niet meer bellen. De tijd leek me rijp om het anders aan te pakken.

Ik dacht: ik zet een tafel en twee klapstoeltjes op straat en ga daar met mensen het gesprek aan. Via Twitter had ik binnen een dag een tafel en twee klapstoeltjes en toen ben ik maar gewoon gaan zitten op het Mathenesserplein, in januari 2013, in de kou – het was min zes graden. Eigenlijk was het best bizar. Een week later zette ik het tafeltje verderop bij de Albert Heijn, in de sneeuw, en kregen we snert van het Leger des Heils. Prachtig!

Door de maanden heen merkte ik dat de mensen die aan

Met zero tolerance
ben je alleen
reactief bezig,
dat schiet niet op.

die tafel kwamen, het best wel zwaar hadden. Het ging over veel meer dan alleen maar hun veiligheidsgevoel. Ze vertelden dat er thuis allerlei dingen niet goed gingen. Een mevrouw kwam naar me toe, ging zitten en zei: 'Ik word thuis door mijn zoon geslagen'. Precies op dat moment liep er een vrouw met een kinderwagen langs, die dat kon horen. En ik dacht: jeetje, dit is best bijzonder: de laagdrempeligheid wint het van de kwetsbaarheid. Want je bent heel kwetsbaar hoor, als je zo op de straat zit en je verhaal doet.

Keukentafel

Daarna dacht ik: hoe kan ik nou nog dichterbij bewoners komen? Geïnspireerd door het tv-programma *Man bijt hond* ben ik bij mensen thuis aan gaan bellen met de vraag of ik mijn broodje bij ze op mocht eten. Ik noemde het *Agent bijt hond*. In de laatste week dat ik in West wijkagent was, heb ik het nog snel even drie keer gedaan, zodat ik precies de 250 keer haalde. Ik ben maar één keer geweigerd.

Ik bel rond half één op een willekeurige plek aan. Ik zeg:

‘Ik ben uw wijkagent en ik heb een brutale vraag: mag ik hier mijn broodje op eten?’ De eerste keer zei de vrouw aan de deur direct ‘Goh wat leuk’ en riep naar haar man: ‘Kees, we hebben een mee-eter, de wijkagent!’ De tafel was keurig gedekt en ik werd er op een krukkie bij gezet. Nog voor ik goed en wel zat, zei de man: ‘Het is heel goed dat u hier bent, want hiertegenover zit een hennepkwekerij, er wordt keihard gereden in de straat en de buurman boven is eenzaam.’ Ik dacht: wow, dat is krachtig. In één zin drukte dat uit waar het hele idee van *Agent bijt hond* voor staat. De mooiste dingen maak je zo mee, maar soms ook heel schrijnend. Ik kwam bijvoorbeeld bij mensen die zorg nodig hebben, maar die niet krijgen. Zat ik bij een man die nogal geïsoleerd leefde; hij keek naar mijn brood. ‘Wil je er eentje’, vroeg ik hem. Heeft hij er drie van de vier zitten opeten. Of bij die bejaarde vrouw die jarig bleek en niemand op bezoek kreeg. Nou, toen hebben wij maar samen haar verjaardag gevierd.

Tegenwoordig ga ik met collega’s in andere plaatsen geregeld op stap, om ze een beetje op weg te helpen. Gister was ik in een Noord-Hollandse stad en belden we aan bij een vrouw die Jehova’s Getuige bleek te zijn. Omdat je met een open vraag komt en niet met een vervelend bericht, wat je als politieman meestal doet, zijn mensen geneigd je van alles te vertellen. Gewoon aan de keukentafel. Dus wij hoorden dat haar zoon verslaafd was en haar man uit de kerk was gezet omdat hij vreemd was gegaan en weigerde om spijt te betuigen. Je krijgt meteen heel veel informatie. Als je een beetje goed kunt netwerken, kun je daarmee voor die mensen heel veel betekenen.

Los daarvan word je als mens ook zo enorm rijk van al die verhalen. Dat begreep die Almeerse collega ook. Het kwartje viel bij hem, zo werkt het dus. Hij verliet met een big smile de woning van die mevrouw. Mensen willen heel graag hun verhaal vertellen, kennelijk wordt daar nog maar weinig naar gevraagd. En het vertrouwen in de politie is groot, dat blijkt er ook uit.

Leefwereld

Als politiemann, maar ook als je op een ministerie werkt of in het onderwijs of de zorg, zit je vaak helemaal vast in een systeemwereld. Je gaat daardoor verkokerd naar de maatschappij kijken. Terwijl de gewone leefwereld van mensen heel anders in elkaar zit. Dat zijn twee heel verschillende werelden, het is haast schizofrenie. Ga je naar de gewone leefwereld van mensen, dan blijkt dat er heel andere dingen worden gevraagd. Daar moet je de verbinding aangaan, anders zie je niet wat er gebeurt en blijft alles aan de oppervlakte.

Dat merkte ik gister ook weer. In die stad waar ik met mijn collega was, hebben ze voor de zorg wijkteams. Hartstikke mooi natuurlijk, maar heel reactief. Er komt een melding binnen, waarover ze gaan zitten praten en dingen op flappen schrijven. Heel belangrijk hoor, zeg ik dan wat plagerig tegen ze, maar jullie moeten de wijk in! De mensen schreeuwen om contact, om verbinding. Als je die niet aangaat, blijft het aanmodderen.

Wat ook meespeelt, is dat veel mensen in die systeemwereld vaak op de universiteit of het hbo geschoold zijn. Die hebben soms een soort misplaatste hautaine houding ten aanzien van de gewone burger. Ik heb zelf ook nog mijn propedeuse aan de TU Delft gehaald, maar vond de sfeer daar niks en kon heel slecht tegen het hautaine gedrag dat ik er zag. Na mijn diensttijd ben ik postbode geworden, ruim twaalf jaar. Ik heb zelfs hier in mijn eigen Rotterdamse wijk nog post gelopen.

In die tijd heb ik me erover verbaasd dat veel mensen in de wijk zo neerkeken op het feit dat ik postbode was. Ik had er persoonlijk geen last van, maar ik merkte het wel. Maar waarom eigenlijk? Wees blij dat iemand de post rondbrengt, denk ik dan. Wees blij dat iemand het vuil ophaalt of in de groenvoorziening werkt. Die hautaine houding staat veel mensen in de weg om echt de verbinding aan te gaan.

De mensen schreeuwen om contact, om verbinding. Als je die niet aangaat, blijft het aanmodderen.

In het contact moet je wel echt durven zijn. Als ik bij iemand aanbel en ik meen niet echt wat ik zeg, dan gaat dat niet werken. Zoiets voel je meteen, daar prik je doorheen. Je moet het doen vanuit je hart, dat is makkelijker dan vanuit je functie. Als iets uit je hart komt, kun je veel meer bereiken. Het gaat dus ook om de vraag: kun jij jezelf kwetsbaar opstellen voor de ander?"

Aardiger zijn dan eigenlijk nodig is

Een aantal docenten stelde het thema ONTMOETING centraal voor een gezamenlijke bijeenkomst met collega's (docenten, teamleiders, bestuur). Er was wat ontevredenheid over samenwerking en sfeer, vandaar dat ze deze insteek hadden gekozen. Ze hadden een inspirerende spreker uitgenodigd maar wilden dat er vooral na de bijeenkomst positieve veranderingen plaats zouden vinden. Ze dachten over opdrachten na die ze zouden meegeven maar elke keer was dit verbonden met een behoorlijk tijdsinvestering en de werkdruk werd door iedereen al als heel hoog ervaren. Een extra tijdsinvestering was dus niet zo'n goed idee. Op de dag zelf verrasten ze de deelnemers met de volgende opdracht:

Maak Whatsappgroepjes van 5 tot 7 personen. Ga een week lang iets aardiger zijn dan eigenlijk nodig is. Stuur elke dag een whatsappje naar je groep met jouw ervaringen.

De initiators bevroegen hun collega's tijdens de week hoe het iets aardiger zijn dan eigenlijk nodig liep, of ze elkaar ook daadwerkelijk whatsappjes stuurden en welke ervaringen het meeste opvielen. De meeste docenten hadden veel plezier met deze opdracht, een groep maakte daar zelfs een wedstrijdje van en koos aan het einde van de week uit hun groep het zonnestraaltje van de week. De initiators schreven een aantal mooie en ook grappige en soms hilarische ervaringen van hun collega's op en maakten en gigantisch poster die ze nu nog in hun koffiekamer hebben hangen. De leukste anekdote op de poster vond ik persoonlijk die van een student. Die waardeerde het extra aardig zijn van zijn docent met de opmerking, "meneer, bent u verliefd of zo?".

Een gesprek een wending geven

Verschillen waarderen moet ook terug te zien zijn in hoe docenten, leidinggevenden en bestuurders met elkaar omgaan. Oog hebben voor de ander, onbevooroordeeld zijn tegenover collega's, tijd nemen en krijgen om goed over de eigen praktijk na te kunnen denken, niet gelijk in de oplossingsmodus schieten als er een probleem is maar de tijd nemen met elkaar om iets te veranderen. Bewust zijn van het feit dat een ieder een stukje van het puzzel in handen heeft en dat we samen het geheel maken. In het eerste jaar als practor verschillen waarderen heb ik het daarover met onderwijsprofessionals uit alle lagen van de organisatie gehad. Vrijwel altijd vonden de mensen dit belangrijke uitgangspunten. Maar in de praktijk zie je dan toch weer dat de kritische collega een 'dwarsligger' genoemd wordt, tijdens vergaderingen argumenten op argumenten worden gestapeld en niemand echt naar de ander luistert. Over verschillen in mening en overtuiging hebben we het liever niet te lang want dat levert vaak spanningen op. Wanneer ik word gevraagd om dit soort ingewikkelde vergaderingen te begeleiden gebruik ik graag de 'wendingen-kaartjes' van Bart van Rosmalen en Anouk Saleming.

Op de kaartjes staan kleine zinnestukjes die helpen om in een gesprek ruimte te creëren voor anders denken en anders handelen. Bijvoorbeeld:

- Kunnen we het verschil uitvergroten in plaats van het zo snel mogelijk eens te worden?
- Laten we de tafel wegzetten en gaan staan, dicht bij elkaar.
- Kunnen we even stilstaan bij wat er gezegd is en dan kort voor jezelf opschrijven wat je hebt gehoord.

Op het juiste moment uitgesproken helpen deze zinnen vaak om het gesprek een wending te geven.

— Nabil Sahhar

Architect Nabil Sahhar (62) ontvluchtte op 30-jarige leeftijd Palestina, waar hem het leven onmogelijk werd gemaakt. Hij belandde in Nederland, waar hij zich aanvankelijk een ontheemde olijfboom voelde tussen de Nederlandse eiken en coniferen, maar op den duur stevig wortel schoot. “Als je weet wie je zelf bent, dan laat je niet toe dat de ander definieert wie jij bent. Dat is mijn innerlijke kracht.”

Nabil Sahhar: “Ik kom uit Jeruzalem, ik heb een Arabisch paard in me. Maar met alleen dat paard kom ik er niet. Soms heb ik ook een kameel nodig, vooral het geduld van een kameel. Om dingen in het leven te bereiken, moest ik mezelf er steeds aan herinneren dat ik ook een kameel ben. Met al dat geduld – en een groot incasseringsvermogen – heb ik veel voor elkaar gekregen. Maar soms ben ik ook ongeduldig. Daarom heb ik op mijn werkkamer een beeldje van een kameel staan.

Ik kom uit een heel andere cultuur, een verhalencultuur. Wij spreken indirect met elkaar. Toen ik net in Nederland was, voelde ik me down en verlaten. Ik had kunnen zeggen: ik voel me eenzaam. Maar wat deed ik? Ik schreef een verhaal over een olijfboom; zo kon ik mijn leven schetsen in zijn

Met onze zonen zijn er,
ondanks het koude klimaat,
zelfs drie jonge
olijfbomen opgeschoten.

context, als een schilderij. Maar als ik zoiets in Nederland doe, voel ik soms het ongeduld, zelfs bij mijn eigen vrouw Truus: zeg het toch gewoon, draai er niet omheen...

De eerste tijd in Nederland was het alleen maar survival. Ik was voortdurend in galop, in volle vaart. Geen tijd voor heimwee of verdriet, geen tijd om me slachtoffer te voelen. Tot ik op een gegeven moment de tijd had om wat achterover te leunen. En toen begon ik dus dat verhaal te schrijven. Elke keer als ik een half uurtje over had, pakte ik papier en potlood en begon te schrijven. Het was een uitbarsting op kladpapier.

Ik voelde me een ontheemde olijfboom uit Jeruzalem, die plek zocht om te wortelen tussen de Nederlandse eiken en coniferen. Dat is uiteindelijk ook gelukt. Met onze zonen zijn er, ondanks het koude klimaat, zelfs drie jonge olijfbomen opgeschoten. Maar lange tijd heb ik me een eenzame boom in een groot woud gevoeld. Ik wou dat je wist waar ik vandaan kom, schreef ik. Dan zou ik vertellen

over Jeruzalem, de Olijfberg, het land van mijn voorouders, de trots op onze producten. Maar de stem van de man die het vertelde, was zo laag dat niemand hem hoorde, de blik in zijn ogen zo anders dat niemand hem herkende.

Drie woorden

Sinds ik mijn land moest verlaten, heb ik altijd drie woorden in mijn hart gehad: the broken arch, de gebroken boog. Ik ben architect. Ik studeerde in Griekenland en Engeland en werkte daarna aan de universiteit van Nablus op de Westelijke Jordaanoever, als een van de weinige christenen in een moslimgemeenschap. Mijn onderzoek ging over Palestijnse architectuur, als zoektocht naar identiteit. Het was een manier om het bestaan van het Palestijnse volk te bewijzen, een bestaan dat het Israëliëse regime voortdurend ontkent.

Wij hadden nauwelijks middelen op de universiteit. Om studenten bewust te maken van hun eigen culturele erfenis, maakten we excursies naar Palestijnse dorpen en steden. Ik was niet zozeer met politiek bezig, maar keek vanuit de architectuur naar ons eigen Palestijnse erfgoed. Israël heeft er veel aan gedaan om alles wat refereerde aan ons bestaan en onze geschiedenis te elimineren. Het heeft niet alleen ons land afgenomen, ons water, ons recht en onze trots; vanuit mijn eigen deskundigheid zag ik dat Israël ook nog eens onze architectuur had afgenomen. Het leven werd me door de bezetter op allerlei manieren moeilijk gemaakt. Dat gebeurde heel ondermijnd. Aanhoudingen bij checkpoints, toevallige ondervragingen in een café, bedreigingen, druk op de familie. Ik vond het op een gegeven moment ondragelijk en ben gevlucht. Het was een gedwongen keuze, om te kunnen overleven. Ik voelde: hier kan ik niet verder. Ik zou tegen allerlei muren opgelopen zijn.

Ik heb alles onverwacht achter me gelaten: ouders, broers en zussen, het kantoor dat ik samen met twee andere architecten had, mijn auto, noem maar op. Het ging allemaal heel snel. Met tranen in mijn ogen ben ik naar de Griekse ambassade gegaan om een visum te krijgen. Ik had niks geregeld. Ik ging met een zwaar hart en een gevoel van groot verlies. Ik had alleen mijn rode koffer bij me en die drie woorden die voor mij the broken dream symboliseren.

Andere cultuur

Ik was toen dertig jaar. Tijdens mijn studie in Engeland had ik Truus ontmoet, mijn latere vrouw. Dankzij haar belandde ik in Nederland, een land met een heel andere cultuur en een andere kijk op mensen zoals ik. Ik kom uit een collectivistische cultuur en kwam terecht in een individualistische cultuur. Geen enkel netwerk, geen enkele sociale structuur waarin ik paste. Ik moest mezelf vanaf nul herbouwen, herinrichten.

Ik had alles achtergelaten. Ik had geen inkomen en leefde samen met Truus op haar studentenkamer. Maar een mens kan zich makkelijk aanpassen, dus we hadden het wel goed. Ik heb geprobeerd om in de architectuur te blijven. Aanvankelijk leek dat te lukken; een aantal maanden werkte ik bij een Amsterdams bureau, maar omdat ik geen verblijfsvergunning had, verdiende ik er niks. Daarna ben ik samen met Truus begonnen als huisouder op de internationale school in Eerde en gaven we allebei ook les: zij Engels, ik wiskunde. Later stapte ik over naar het middelbaar beroepsonderwijs.

De keus voor het onderwijs was voor mij professionele zelfmoord; ik was mijn vak kwijt. Soms denk ik: was ik een lafaard toen ik vertrok en had ik meer geduld moeten opbrengen? Als ik in mijn land was gebleven, was ik zeker

op een andere sociale positie terechtgekomen. Ik had een architectuurcentrum gehad en een bijdrage aan de vrede geleverd. Mijn politieke toon was daar misschien feller geweest dan hier. In de Nederlandse polder heb ik geleerd het hoofd koel te houden. Ik zet me in voor de dialoog: Israël en de Palestijnen moeten ophouden steeds in de spiegel te kijken, want dan zien ze vooral een slachtoffer. Ze moeten eindelijk elkaar in de ogen kijken; dan wordt alles anders.

De ander is voortdurend bezig mijn 'anders zijn' te bevestigen.

Toen ik uit Palestina vertrok, wist ik dat het uiteindelijk goed zou komen. Ik wist niet waar mijn pad uit zou komen. Maar ik heb altijd de juiste mensen ontmoet op het juiste moment. Op elk kruispunt waar ik stond en mijn weg zocht, wist ik al snel welke kant ik moest kiezen. Het toeval speelde daarbij een grote rol. Of moet ik zeggen: een reddende engel? Hoe dan ook: ik mag wel spreken van geluk.

Innerlijke kracht

In Nederland moet ik veel harder lopen om iets te bereiken. Binnen de organisatie waar ik werk, zul je ook als je met een kaars gaat zoeken niemand anders vinden die twee masters heeft gedaan en zes talen spreekt. Ik heb er een groots project opgezet, maar moet mezelf nog steeds blijven bewijzen. Alles wat ik bereikt heb, bereikte ik door te geloven in wat ik doe, te lobbyen, te praten, praten, praten. Het wordt niet altijd gezien. Geregeld word ik in een bepaald hokje gestopt waarin ik niet hoor. Dan vraagt iemand op straat bijvoorbeeld: wanneer ga je weer naar Turkije? Of neem de kaasboer waar ik altijd naartoe ga: ik vertelde hem ooit dat ik graag

een stuk kaas wilde meenemen voor mijn familie in Jeruzalem. Sindsdien denkt hij dat ik joods ben. Ik laat het maar zo, ik vind het te gênant om hem uit de droom te helpen. Uiteindelijk is het zijn tekortkoming, niet de mijne. De verschillen zijn in eerste instantie duidelijk: ik zie er anders uit, ik spreek anders, I walk like an Egyptian. Vervolgens merk ik dat de ander mijn identiteit gaat bepalen. Zo heb ik al heel wat identiteiten toebedeeld gekregen – uitgesproken of onuitgesproken. Omdat ik anders ben. De ander is voortdurend bezig mijn 'anders zijn' te bevestigen. Hij geeft mij een identiteit en omdat ik steeds denk dat dat mijn identiteit niet is, ben ik zelf ook continu met die vraag bezig. Soms kan ik dat verdragen, soms niet. Soms komt het dichtbij discriminatie, maar dat woord gebruik ik liever niet, dat vind ik cheap. Ik zeg namelijk steeds tegen mijzelf: ik ben niet te discrimineren. Als je weet wie je zelf bent, dan laat je niet toe dat de ander definieert wie jij bent. Dat is mijn innerlijke kracht. Ik geloof in mij zelf, in mijn eigen kracht. Ik heb een grote bron van liefde in me, waardoor ik veel kan overwinnen. Ik loop, zeg maar, door muren heen. Ik probeer die kracht uit te stralen naar de ander, door openheid, incasseringsvermogen en geduld. Dat je elkaar op basis van kleur, naam of accent in een bepaalde hoek plaatst, is menselijk. De ander zit in die menselijke intuïtie gevangen en moet daaruit bevrijd worden. Dat kan alleen maar door het contact aan te gaan, de relatie, en uit te gaan van de goed intentie van de ander. Ik zoek in het contact altijd naar de laag onder de oppervlakte, in de hoop dat de ander zich opent en mij ziet zoals ik werkelijk ben. Dat hij wat ik als 'anders' inbreng niet als uitdaging of probleem ziet, maar als rijkdom. Ja dat hoop ik nog steeds, dat is het eindresultaat van mijn gedroomde multiculturele samenleving.”

Umuntu Ngumntu Ngbantu

‘Umuntu Ngumntu Ngbantu’, of kort ‘Ubuntu’, betekent: een mens is een mens, omdat er anderen zijn.

Ubuntu is een Afrikaanse filosofie die ons leert dat een mens altijd onderdeel van een gemeenschap is en pas dan een individu. Het leven kunnen we alleen leven dankzij anderen, die ons eten produceren, onze huizen bouwen, ons opvoeden, ons verzorgen als we ziek zijn. Maar verschillen met de ander kunnen ook tot conflicten leiden. Ubuntu leert ons meningsverschillen, andere levensovertuigingen of achtergronden niet als bedreiging te ervaren. Deze verschillen helpen juist ons als individu en samenleving te vormen.

Op empathie- avontuur gaan

Een ROC dat aangesloten is bij de Federatie Christelijk MBO heeft een empathieavontuur genoemd Yago georganiseerd. Het doel was om studenten op een verrassende manier kennis te laten maken met de andersheid van andere mensen. De studenten werden in bussen naar een oud leegstaand pand gebracht, dat omgebouwd was om het empathieavontuur te beleven. Op oude vliegtuigstoelen die op rails waren geplaatst reden de studenten eerst door een decor waar via videoschermen tegengestelde werelden werden getoond. Doel was om de studenten na te laten denken over het feit dat een ieder in een andere situatie geboren is en dat jouw omgeving jou vormt.

Dit geldt voor iedereen en daarom is iedereen ook anders. Het avontuur ging verder toen de studenten bij een bagageband kwamen met verschillende koffers daarop. De studenten mochten de koffers openen en de inhoud bekijken om zich een beeld van de eigenaar te kunnen vormen. Ze vonden kinderfoto's maar ook rouwkaarten en ander persoonlijke bezittingen. De spullen maakten nieuwsgierig naar het verhaal van de personen en zorgden er voor dat de studenten zich in de ander gingen verplaatsen. Daarna gingen de studenten op bezoek bij mensen met een verhaal. De verhalen waren heel verschillend, van dakloze tot multimiljonair, van asielzoeker tot politicus. De opdracht van de studenten was om interesse te tonen in het verhaal van de ander en er achter te komen wat ze gemeenschappelijk hadden met de bezochte mensen.

— Demi Lopez Swinkels

Demi Lopez Swinkels (30) werd geboren 'met wat de maatschappij als meisjeslichaam beschouwt', maar gaat inmiddels vele jaren als man door het leven. Hij wist al op heel jonge leeftijd dat zijn lichaam niet bij hem hoorde. Demi verhuisde op vijfjarige leeftijd met zijn moeder en zussen vanuit Spanje naar Nederland. "Als je iets niet begrijpt, hoef je niet meteen de deur dicht te gooien."

Demi Lopez Swinkels: "Ik was heel anders dan mijn twee zussen. Al op jonge leeftijd zag ik voor mezelf geen enkel toekomstperspectief als meisje of vrouw. Misschien is depressie een zwaar woord voor een kind, maar ik kwam toch wel in zoiets terecht. Als vijf- of zesjarig kind heb ik tegen mijn moeder gezegd: maak er maar een einde aan, van mij hoeft dit niet, ik wil niet leven met dit lichaam. Ik heb haar zelfs een keer gevraagd: probeer maar een nieuw kind te maken, hopelijk wordt het dan een jongetje en ben ik dat. Ik had de dood er dus voor over. Mijn moeder schrok daar heel erg van. Ik ben al vroeg het traject van vrouw naar man ingegaan. Want als ik mij geen meisje voelde,

Kijk naar het grotere geheel

dan moest ik wel een jongen zijn. Vanaf mijn zevende ging ik voor gesprekken naar het UMC in Utrecht. Genderidentiteitscrisis heet het, genderdysforie. Ik ging ervan uit dat het echt mogelijk zou zijn om te kunnen krijgen wat ik zo graag wilde. Als er daadwerkelijk een heel team van specialisten voor is, dacht ik, dan komt het misschien allemaal wel goed.

Vragen

Mijn moeder was erg meegaand, zij voelde het probleem goed aan. Ik kwam bij haar altijd uithuilen. Ze wilde van alles doen zodat ik niet in die pijn zou hoeven leven. Ze heeft me altijd mijn vrijheid gegund. Mijn vader bleef in Spanje achter en heeft zich wat afzijdig gehouden; hij had geen mening. Ik heb me daardoor dus nooit laten tegenhouden.

Mijn twee zussen zijn altijd super accepterend geweest. Zij kregen veel vragen over mij. Mensen kwamen daarmee, denk ik, eerder naar hen, dan naar mij. Ik denk dat veel mensen het lastig vonden om er face to face iets over te vragen. Dat vond ik gek, nog steeds trouwens. Ik denk altijd: stel me alle vragen; ik ben er hartstikke open over. Als je met vragen komt, wil je het in ieder geval begrijpen. En als je het begrijpt, accepteer je het eerder.

In het begin moest ik vooral naar het ziekenhuis voor gesprekken met de psycholoog. Die waren erop gericht om uit te zoeken of mijn dysforie geen andere oorzaken had, bijvoorbeeld het feit dat mijn vader in Spanje gebleven was en dat ik alleen door mijn moeder ben opgevoed. Misschien hebben die dingen meegespeeld, maar dan nog: ik voelde mij opgesloten in mijn lichaam.

Puberteit

Dat bleek helemaal in de puberteit. Toen werd alles veel concreter. Ik vond het verschrikkelijk om borsten te krijgen. Dat mijn lichaam zich zo zou ontwikkelen, was echt no go. Elke keer als ik ze een beetje zag groeien, stond ik huilend voor de spiegel. Mijn lichaam liet me in de steek. De eerste keer dat ik ongesteld werd, vond ik nog verschrikkelijker. Toen wist ik me helemaal geen raad. Ik schaamde me rot voor mijn lichaam dat duidelijk liet zien dat het vrouwelijk werd.

Nadat ik een paar keer ongesteld was geweest, kreeg ik hormoonremmers. Daardoor stopte de ongesteldheid en ook de borstengroei. De borsten hadden zich wel een beetje ontwikkeld. Om ze plat te drukken, heb ik tot mijn achttiende een hesje gedragen. Ik vond het beschamend als mensen er iets van zouden zien. Het was een oplossing, maar jezelf opsluiten in een hesje is nog steeds geen vrijheid.

Vanaf mijn zestiende kreeg ik testosteron. Dat heeft mij veel zelfverzekerder gemaakt. Ik kreeg de baard in de keel, mijn lichaam werd hoekiger en later kreeg ik ook baardgroei. Iedereen zag me als man; daarover was weinig twijfel meer. Omdat ik zeker van mijn zaak was, was ik ook op school zelfverzekerd. Natuurlijk merkte ik dat anderen over mij praatten, maar ik werd niet gepest. Misschien hebben ze me nooit durven pesten, omdat ik zelfverzekerd was. Ik ben nooit bang geweest voor de buitenwereld. Ik heb me nooit door iets laten tegenhouden omdat ik toevallig deze achtergrond heb.

Bevrijding

Vanaf mijn achttiende mocht ik geopereerd worden. Ik wist toen heel zeker – en dat heb ik altijd geweten – dat

mijn borsten eraf moesten. Met liposuctie hebben ze die vrij makkelijk kunnen weghalen, zonder littekens achter te laten. Dat was echt een bevrijding. Samen met drie andere jongens die ook net geopereerd waren, heb ik dat gevierd in Lloret de Mar.

Maar ondertussen stonden er nog steeds een V'tje en mijn geboortenaam in mijn paspoort en allerlei officiële documenten. Daar had ik veel problemen mee, bij instanties of tijdens sollicitaties. Dan moest ik geregeld opbiechten: ja, ik ben transgender. En dan werd dat niet altijd even goed opgepikt. Ik ben weleens de trein uitgezet omdat de conducteur niet geloofde dat ik de persoon op mijn

ID-kaart was. En bij het uitgaan ben ik geregeld te kakken gezet door uitsmijters. Wat is jouw naam, vroegen ze dan hardop. En dan moest ik vertellen dat ik vroeger Olga heette. Terwijl ik sinds mijn vijftiende als Damyan – mijn zelfgekozen extra mannelijke naam – door het leven ging en niet iedereen mijn achtergrond kende.

Al die rompslomp zou achter de rug zijn als ik officieel erkend werd als man en een M'etje in mijn paspoort zou krijgen. Dat wilde ik dolgraag. Voorwaarde in die tijd was wel dat je onvruchtbaar werd gemaakt, dus baarmoeder en eierstokken eruit moest laten halen. Dat was de wet. Ik heb daarvoor gekozen, op mijn negentiende. De operatie was peanuts en had weinig impact. Ik heb die ook niet zo uitbundig gevierd als het verwijderen van de borsten. Het was een moetje.

Achteraf kijk ik daar anders op terug. Sinds de wet in 2014 is gewijzigd hoeven transgenders niet meer hun baarmoeder en eierstokken te laten verwijderen om hun geslacht te mogen veranderen. Nu kan dat met toestemming van een psycholoog. Voor de nieuwe generatie is dat heel fijn, voor mij kwam het te laat. Als ik destijds die mogelijkheid had gehad, had ik nooit die operatie ondergaan. Dan had ik nu kinderen kunnen baren, zoals een goede vriend van me, of had ik in ieder geval met mijn eitjes kinderen met mijn genen kunnen krijgen. Die mogelijkheden zijn me door de wet ontnomen. Dat is heel pijnlijk om te constateren.

Bewijs

Heel lang heb ik gedacht dat ik ook een penis wilde; dat leek me het ultieme bewijs van man-zijn. Totdat ik erachter kwam dat een operatie niet zou leiden tot de uitkomst waar ik altijd op gehoopt had. Ik stond al wel op de wachtlijst, maar heb me daar jarenlang op laten staan omdat ik

niet overtuigd raakte. Uiteindelijk heb ik van de operatie afgezien. Ik was immers man; het stond officieel zwart op wit. Een ander 'geslachtsorgaan' zou mij niet méér man maken. Als ik man ben, dan zijn al mijn organen ook man – zo simpel zie ik dat.

Mijn genderdysforie is verdwenen. Ik heb mijn lichaam geaccepteerd. Ik ben lichamelijk anders dan anderen, maar daar ben ik ook wel trots op. Ik was toevallig gisteren in de sauna... Nou, laat ze maar kijken. Ik weet dat mensen het doen, maar het kan me niet schelen. Ze kijken omdat het anders is. Maar ik kan er niks aan doen dat mensen het niet kennen of een andere verwachting van mij hebben.

Van de genitaliën die ik wel heb, kan ik gewoon genieten. Ik sta open om te daten met allerlei soorten mensen, dus ook buiten het binaire wereldje om. Ik sluit niks uit. Het gaat niet om wat er bij mensen in de broek zit. Natuurlijk moet er aantrekkingskracht en chemie zijn, maar verder ben ik niet geïnteresseerd in al die hokjes.

Nu ik wat ouder ben en de maatschappij langzaam begint te veranderen, zie ik dat we in een erg binaire

Ik voel mij niet honderd procent man, maar ook zeker geen vrouw. Ik plaats mijzelf een beetje in het midden van het spectrum.

maatschappij leven. Ik wil daar niet aan meedoen. Ik voel mij niet honderd procent man, maar ook zeker geen vrouw. Ik plaats mijzelf een beetje in het midden van het spectrum. Met de uiterlijke kenmerken van een man door de testosteron, die ik voor de rest van mijn leven moet blijven gebruiken omdat ik door verwijdering van de baarmoeder en eierstokken afhankelijk ben geworden van kunstmatige hormonen. Ik heb daarom twee jaar geleden mijn naam Damyan veranderd in Demi. Die naam is genderneutraal en past beter bij mij. Ik wil zo min mogelijk aan de verwachtingen voldoen van de maatschappelijke genderhokjes.

Hokjes

Mensen willen graag inperken. Ik snap wel dat ze kiezen voor de veiligheid van hun eigen genderhokje, maar dat hoeft helemaal niet, je kunt die hokjes ook helemaal wegvagen. Door alles wat ik heb meegemaakt, heb ik mijzelf dat aangeleerd. Anderen kunnen zich dat ook aanleren. Door naar het grotere geheel te kijken: niet naar de beperking van twee genders, maar naar mensen. Of, zoals de NS doet, door niet langer mannen en vrouwen aan te spreken, maar gewoon reizigers. Het kan heel goed zonder al die genderhokjes. Maar daarvoor moet je je er eerst wel van bewust worden dat je in die hokjes denkt. Wat mensen niet kennen, keuren ze vaak af. Maar als je iets niet begrijpt, hoef je niet meteen de deur dicht te gooien. Je hoeft niet te zeggen: het mag er niet zijn. Luister: ik ben er wél. Het is dus misschien aan jou om daar begrip voor te tonen. En je hoeft mij heus niet superleuk te vinden. Maar je kunt me wel gewoon erkennen in wie ik ben. Ik ben er nu eenmaal, dus deal er maar mee.”

Met je ziel op de foto

Op een opleiding fotografie van een van de ROC's van de Federatie Christelijk MBO konden de 2de jaars studenten voor een opdracht kiezen die luidde: Laat zien hoe waardevol verschillen kunnen zijn. "Hé, die is anders".

De opdracht was niet alleen om een mooie foto te maken. De studenten moesten eerst reflecteren op de keuze die ze voor hun model hadden gemaakt: Waarom is deze persoon voor mij 'anders'? Wat precies maakt deze persoon 'anders'? Wat vind ik van 'anders zijn'? In hoeverre ben ik zelf 'anders' en wat vind ik ervan?

Voor de foto zelf was de opdracht: Zorg ervoor dat je de ander werkelijk ziet. Niet alleen een pose of het optimale licht maar de persoon is belangrijk. Zorg ervoor dat de kijker nieuwsgierig wordt naar de ander.

En dit zijn de mooie resultaten van deze opdracht.

Foto's rechts:

Ik wou graag in mijn serie laten zien dat iedereen wel iets heeft wat diegene anders maakt dan andere, ook al is het iets wat meerdere mensen al hebben (zo als bijvoorbeeld de bril, de kuiltjes of de sproetjes), het maakt jou toch als persoon wie je bent en daardoor onderscheid je je toch een beetje van anderen, ook al hebben bijvoorbeeld meerdere mensen dezelfde kenmerken. Het ziet er toch bij iedereen anders uit.

– Anouk de Bruin

– Anouk de Bruin

Modellen:

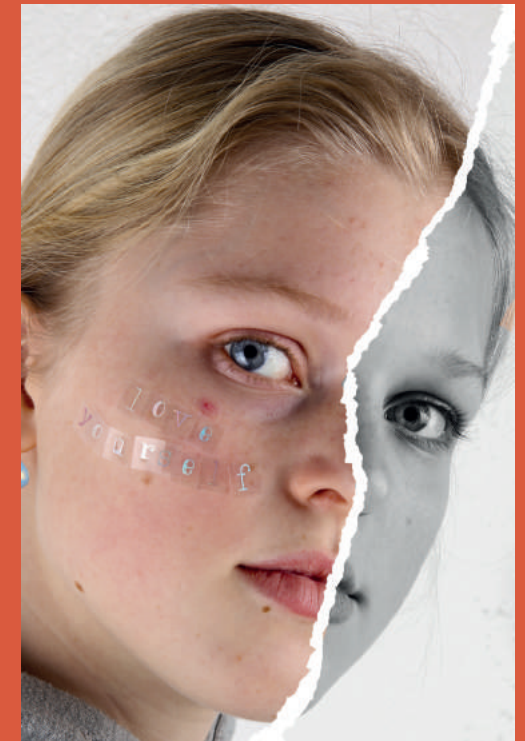
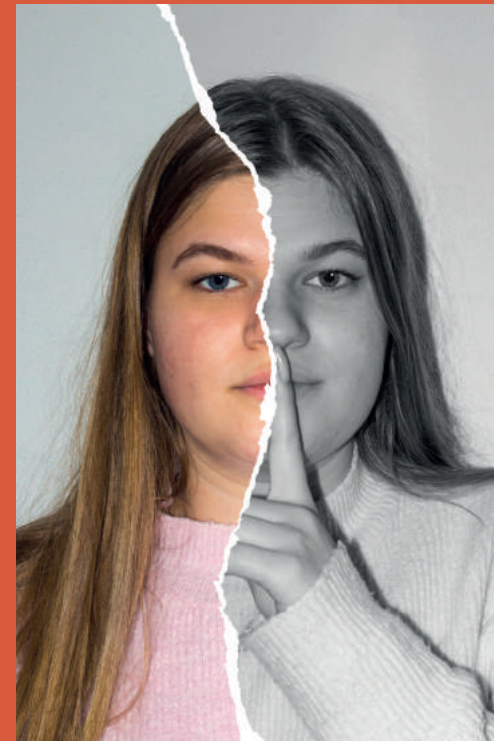
1. Esmee Londeman
2. Tessa Vierkant
3. Iris Onrust

Foto 1: Niet iedereen vindt het makkelijk om te vertellen over hoe je je voelt en wat er in je gedachten afspeelt. Ze zijn vaak bang wat andere mensen daarvan vinden, dus daarom houden ze zich liever maar stil.

Foto 2: 'Love yourself' is wat ze zei, toen ik haar vroeg over wat ze mee zou willen geven aan advies voor andere jongeren. Tegenwoordig struggelen steeds meer jongeren met hun uiterlijk, terwijl iedereen mooi en speciaal is op zijn eigen manier, dus 'love yourself for how you are!'

Foto 3: Soms is het moeilijk om blij te zijn wanneer je je van binnen helemaal niet zo voelt. Ze vertelde me over hoe ze haar pijn weglachte om te laten zien dat ze oké was, terwijl ze in werkelijkheid diep van binnen steeds ongelukkiger werd. Je kan niet altijd aan de buitenkant zien of het goed gaat met diegene.

– Judith Bakker

– Judith Bakker

Modellen:

1. Meike Antuma
2. Tosca
3. Vera Bakker

Nawoord

Het maken van dit boekje was een inspirerende, soms ontroerende, af en toe stressvolle zoektocht naar woorden voor de betekenis van verschillen waarderen. De voorbeelden uit de praktijk heb ik geanonimiseerd omdat ik geen school te kort wilde doen. Er gebeuren al zo veel mooie dingen in het (christelijk) mbo. Als je meer wilt weten over de voorbeelden in het boekje neem dan contact op met mij. Ik zal je met betreffende mensen in contact brengen.

Het was verrijkend om met bevlogen onderwijsprofessionals te dromen over een vreedzamere toekomst. Maar tijdens de gesprekken die ik voerde naar aanleiding van het boekje kwam ik ook mensen tegen die op verschillen waarderen met cynisme reageerden. “Dit is wel heel erg

Kum Bah Yah my Lord”, zei iemand tegen me. Een ander zei, “de realiteit is dat er altijd ongelijkheid zal bestaan”. En ook, “er zijn toch ook mensen die je gewoon niet wilt kennen”, heb ik gehoord. Als je het nieuws volgt, dan moet ik toegeven dat deze opmerkingen ook een stuk van de werkelijkheid van onze samenleving raken. En op deze werkelijkheid worden we door heel veel mensen heel vaak gewezen. Maar er is ook nog een andere werkelijkheid. Namelijk dat er mensen zijn die het beste voor hebben met een ander en met de wereld. Mensen die uit hun comfortzone stappen en in beweging komen. Mensen die voor anderen opkomen, open staan voor anderen. Verschillen erkennen zonder vooroordelen te hebben. Ik wens het onderwijs veel mensen toe die rolmodellen

Ik wens het onderwijs
veel mensen toe die
rolmodellen zijn voor
verschillen waarderen.

zijn voor verschillen waarderen. Rolmodel zijn gaat met vallen en opstaan. Soms laten anderen je met je idealen in de regen staan, voel je je als een roepende in de woestijn. Niks van aantrekken! Gewoon doorgaan en je zult zien dat er altijd mensen zijn die zich bij je gaan voegen. En je kan natuurlijk via het practoraat ‘Verschillen Waarderen’ medestanders vinden. En tot slot ga ik je nog een (beetje gênant) geheimpje over mij vertellen en mensen die me goed kennen gaan nu hard lachen. Er is een lied dat me altijd aan het zingen en dansen maakt. Een soort Pavlov reactie. Dat lied zingt Marianne Rosenberg.

Ich bin wie du
wir sind wie Sand und Meer
und darum brauch' ich dich so sehr

Ich bin wie du
Wir sind wie Tag und Nacht
für einander immer nur da

Geen filosofisch slotakkoord voor dit boekje. Maar een triviale Duitse Schlager. Wel een die me vrolijk maakt. Vooral omdat het zo mooi is dat de grootste tegenpolen zand en zee, dag en nacht worden gebruikt om te vertellen dat ‘ik ondanks onze verschillen eigenlijk net zo ben als jij en dat we elkaar nodig hebben’.

En dat is waar verschillen waarderen om draait.

— Birgit Pfeifer

Colofon

Dit boekje is verschenen ter gelegenheid van de practorale rede van dr. Birgit Pfeifer op 4 april 2019. Tijdens deze plechtigheid heeft zij haar nieuwe ambt als practor Verschillen Waarderen van de Federatie Christelijk MBO officieel aanvaard.

www.verschillenwaarderen.nl

Dr. B. Pfeifer

bpfeifer@federatiechristelijkmbo.nl
www.pfeiferbirgit.com

www.federatiechristelijkmbo.nl

Met dank aan:

Sanne Vos — Zij heeft met veel aandacht en liefde voor het detail dit boekje vormgegeven.

Bert van der Kruk — Hij hielp Demi, Wilco en Nabil bij het opschrijven van hun persoonlijk verhaal.

Mariska Kerpel — Zij maakte de mooie foto's van Birgit, Ruard, Demi en Nabil.

Nieke Jansen, Marieke Voogt, Evelien Kremer-Giethoorn en Taco Visser — Zij hebben waardevol feedback gegeven op de tekst.

Judith Bakker en Anouk de Bruin — Zij zijn de studenten die de fotos op blz. 73 en 75 hebben gemaakt.

Zefnad Tetelepta — Hij maakte de leuke tekeningen van Birgit voor de nieuwsbrief van het practoraat.

Docenten en bestuurders van verschillende ROC's — Zij vertelden hun praktijkverhalen.

Federatiechristelijk mbo en Verus — Zij maakten het practoraat mogelijk.

Ruard, Demi, Wilco en Nabil — Zij vertelden hun persoonlijk verhaal.

Libertas Pascal — Zij drukten dit boekje.

Harry Kleinjan — Hij maakte altijd tijd om mee te denken, mee te kijken en mee te vieren.

Het practoraat 'Verschillen Waardenen'
is verbonden aan volgende organisaties:

Vereniging voor katholiek
en christelijk onderwijs

vakschool &
ontwerpfabriek

Dit boekje is verschenen ter gelegenheid van de practorale rede van dr. Birgit Pfeifer op 4 april 2019. Tijdens deze plechtigheid heeft zij haar nieuwe ambt als practor 'Verschillen Waarden' van de Federatie Christelijk MBO officieel aanvaard.

Birgit Pfeifer